

SOCIALNA MISEL

I. LETNIK

APRIL 1922

MESEČNIK

za vse panoge so-
cialnega in kultur-
nega življenja.

Urejata

A.GOSAR in F.TERSEGLAV

TISK JUGOSLOVANSKE TISKARNE

Stev.
4.

„Socialna Misel“ izhaja 15. tega vsakega meseca na najmanj
24 straneh.

Kulturni del urejuje: Franc Terseglav, Ljubljana.

Socialni in ostalo: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Vsebina:

	Stran
Ivan Bukovnik: Nasprotstvo med krščanstvom in marksizmom	105
Franc Terseglav: Odgovor	110
Dr. Anton Breclj: Socialno vprašanje z družinskega vidika	115
Hilarij Vodopivec, nač. fin. ministrstva: Socialna načela v moderni davčni zakonodaji	119
Dr. Anton Korošec: Razred, stan, stroka	121
Dr. Andrej Gosar: Kolektivizem — sindikalizem — cehovski socializem	124
Pregled: Genovska konferenca	127
Konferenca treh socialističnih internacional	128
Načela P. P. I. glede šolstva	128
Stavbne gilde v Nemčiji	129
Nekaj prebivalstvene statistike Francije	130
Revije	131
Verstvo	135
Ženski vestnik	135
Socialno vprašanje in gibanje	136

Odgovorni urednik: dr. Andrej Gosar, Ljubljana.

Upravništvo: Jugoslovanska tiskarna, kolportažni oddelek,
Poljanski nasip, Ljubljana.

Stane 25 Din na leto; za Italijo 15 lir; za Ameriko 2 dolarja.

Posamezna številka stane 3 Din.

Ivan Bukovnik:

Nasprotstvo med krščanstvom in marksizmom.

V današnjem socialno-kulturnem kaosu se izoblikujejo konture dveh socialnih faktorjev bodočnosti: krščanski socializem in novi marksizem. V spočetni dobi, ki jo pravkar preživljamo, se zdi, da vlada med njima nepomirljivo nasprotstvo; vendar pa se moramo zavedati, da je na njun socialni razvoj mogoče vplivati z velikopotezno socialno akcijo, ki more znatno omiliti sedanje nasprotstvo ali pa ga celo izbrisati. Zato noben stvaren kulturni delavec ne bi smel obsojati en bloc nasprotne kulturne smeri, nasprotno: nam se zdi konciliantno in stvarno delovanje na to, da se krščanski socializem in marksizem zblížata, najaktualnejša socialna naloga moderne dobe.

1. Da se je nasprotje med pozitivnim krščanstvom in marksizmom razvilo do tako velike stopnje, da ogroža ves moderni socialni pokret, je posledica medsebojnega neumevanja, ki vlada že desetletja med obema kulturnima nazoroma. Ne da se tajiti, da je krivda na obeh straneh, ker sta i marksizem i krščanstvo delovala vsak v svoji ekskluzivni kulturni smeri in nista vedno dosledno težila za resničnim socialnim napredkom, ki naj udejestvi kategorični imperativ našega socialnega stoletja: da se pravično reši socialno vprašanje. Antagonizem med obema kulturnima nazoroma je rodil dve kulturni mentaliteti, ki se — vsaj navidezno — docela izključujeta.

Danes še ne moremo govoriti o pravem krščanskem socializmu, ker se šele izoblikuje. Premotrivamo ga pa lahko z ozirom na idejno ozadje in kulturni milieu, iz katerega se poraja.

Idejno se krščanski socializem naslanja na skolastično socialno filozofijo, ki pa je le bolj sistematično razvila socialne ideje cerkvenih očetov. Na tej podlagi se je v 19. stol. razvijala krščanska socialna ideologija, kateri je dal sistematično obliko in skoro-cerkveno sankcijo Leon XIII., ki je nekak duševni ustvaritelj krščanskega solidarizma. Med krščanskim solidarizmom in krščanskim socializmom pa je dolga doba razvoja: krščanski solidarizem se krčevito oprijemlje trhljih struktur kapitalističnega sistema, kateremu hoče dati le socialno-etične direktive, da ublaži socialno razliko med stanovi in udejestvi socialno solidarnost vseh stanov; porajajoči se krščanski socializem pa je v svojih socialnih strukturah že bolj pogumen in stvaren, ker hoče popoln prelom s sedanjim družabnim redom, da njegove temelje (kapitalizem, zasebno lastnino, militaristično državo...) socializira. V svojih socialnih konstrukcijah se bo bodoči krščanski socializem orientiral po marksističnih konstrukcijah.

Danes vlada v krščanskem svetu še solidaristična ideologija, v kateri se pa še javljajo z elementarno silo zadnje fevdalne reminiscence. V podkrepitev te teze naj izmed tisočerih tipičnih mest iz solidaristične literature zadostuje samo par citatov, ki so v logični zvezi z nasprotstvom med krščanstvom in marksizmom. Nemški katoliški episkopat je neposredno po premirju izdal za volitve v konstituanto parolo¹: »Kdor je za socializem, je proti Jezusu Kristusu.« Eden najbistroumnejših španskih katoliških sociologov, Severino Aznar, piše²: »Socialistični izrodek (viruela) je zlo, ki začenja poganjati v dušah politikov in pisateljev. Večji del bodo ozdraveli in se bodo čutili nesrečne, ko se spomnijo na ... to degradacijo njihovega duha in še bolj njih značaja; toda zlo je že storjeno; že razširjajo kugo. To so oni, ki so v duševnem stiku z masami, torej oni, ki morejo najbolj razširjati ta gnoj (pus), ki razjeda sodobno bolno družbo.«

Na prvi pogled je jasno, da v katoliški ideologiji deluje protimarksistična mentaliteta; v kolikor je reakcija na filozofičen materializem, je povsem opravičena. Ne smemo pa prezreti dejstva, da se pozitivni krščanski svetovni nazor mnogokrat uporablja v to, da se branijo zadnji ostanki fevdalizma in oni idejni tok, ki hoče za vedno sankcionirati kapitalistični sistem. Te struje, ki pobija socialistični sistem kot tak, ne obsojajo samo marksisti; obsodili jo bodo i stvarni krščanski socialisti sami, ko se moderna socialistična ideologija razčisti.

Za krščanstvo je družabni red irelevanten. More mu torej biti samo za to, da se udejevijo pozitivna etična načela. Zato pa je skoro neumljivo, zakaj se pretežni del krščanskih sociologov tako eksponira ravno za kapitalistični sistem, ki je sam na sebi le prehodna faza v socialnem razvoju, ne pa končni cilj. Tudi ni kapitalistični sistem edini možni sistem, ki bi mogel udejeviti etična načela. Po mojem mnenju gre tu za usodne socialne zmote, ki temeljijo na netočnem pojmovanju Kristusove etike same.³ Kristusova etika je eminentno revolucionarnega, a ne pasivnega značaja: Zahteva notranjo preorientacijo človekovo v duhu in resnici,⁴ da ga zrevolucionira proti egoistični apoteozi lastnega jaza, da postane socialen član človeške družbe; kot tak pa mora nujno čutiti v sebi odpor proti vsakemu nasilju in proti vsaki krivici⁵ in duhovni odpor izvesti tudi dejansko, kadar to kategorično zahteva lastna vest.⁶

¹ Wer für den Sozialismus ist, ist gegen Jesus Christus. Prim. Plenge; Zur Vertiefung des Sozialismus. 219. (Leipzig 1919.)

² Problemas sociales de actualidad I. 259. (Barcelona 1914.)

³ Karizmatičen značaj krščanstva puščam izven diskusije; gre mi le za to, da konstatiram vpliv krščanske etike kot socialnega faktorja.

⁴ Jo 17, 17: Sanctifica eos in veritate.

⁵ Ps 118, 113: Iniquos odio habui.

⁶ Act 5, 29: Oboedire oportet Deo magis quam hominibus.

Če ne priznamo te revolucionarne poteze Kristusove etike, potem je tudi Kristusova osnovna zapoved dejanske ljubezni do bližnjega in dosledno socialne pravičnosti⁷ le brezplodna fraza in njegov socialen nastop za družabni prerod človeštva bi bil brezpomemben zgodovinski fakt; kristjani pa bi bili samo pasivne marionete v rokah slepega fatuma.

Te osnovne poteze Kristusove etike pa se niso vedno dosledno uveljavljale v socialnem življenju. Mesto revolucionarne poteze krščanstva se je često uveljavil v socialnem in meddržavnem življenju goli besedni formalizem, le bolj pasiven zunanje-konfesionalen značaj krščanstva, brez životvornega socialnega vpliva. — Krščanstvo bi se bilo lahko uveljavilo kot socialna sila prvega reda in bi prekvasilo mentaliteto krščanskih narodov v revolucionarnem duhu. Ne mislimo na nasilno revolucijo, ki je bistveno nezdržljiva s Kristusovo etiko, ampak na sistematičen odpor proti krivici in nasilju; tak dosledno izveden odpor bi onemogočil vsako imperialistično vojsko, militarizem, vobče vsako nasilno socialno institucijo.

Če bi se torej v tem smislu revolucionarni značaj Kristusove etike v praksi dosledno nepretrgoma vseskozi udeještoval, bi bilo nasprotstvo med krščanstvom in marksizmom kot socialnim sistemom nemogoče, ker bi za krščanstvo — kar se vedno premalo upošteva — družabni red moral biti popolnoma irelevanten v teoriji in praksi. Mogoč bi bil le antagonizem etičnega značaja, če bi se marksizem hotel uveljaviti tudi kot filozofični sistem — vse pa je problematično. Če bi se bilo krščanstvo tekom dolgih stoletij udeještovalo v revolucionarno-progresivnem pravcu, bi bil marksizem ipso facto izključen.

2. Z marksizmom kot kulturnim sistemom noben pristaš pozitivne etike ne more soglašati.

Marksistični ideolog Vandervelde⁸ je ob neki priliki konstatiral: »Glavna ovira pri udeještovanju socializma je vera.« Marx sam je imenoval vero »opij ljudstva«⁹; dalje pravi, da so »socialni principi krščanstva potuhnjeni (duckmäuserig)«. ¹⁰ Bucharin in Preobraženski¹¹ pa konstatirata, da »se vera s komunizmom ne da združiti ne teoretično, ne praktično«. Mnogo drugih marksistov (Schäffle, Müller, Prepeluh...) pa priznava pomen vere, zlasti pa etičnega nazora.

Iz kompleksa socialistične literature in periodičnih publikacij si je mogoče napraviti precej točno sliko, kako marksizem rešuje versko-etične probleme. Enotnega naziranja manjka; pač pa moremo v marksistični ideologiji razločevati dvoje komponent: ena zastopa stališče filozofičnega materializma in dosledno taji realno ozadje

⁷ Mat 22, 39: Diliges proximum tuum sicut teipsum.

⁸ La principale entrave à la réalisation du socialisme est la religion. (»Le Peuple« — Bruxelles — 20. sept. 1894.)

⁹ Bucharin-Preobraženski: Das ABC des Kommunismus, 245. (Hamburg 1921.)

¹⁰ Danneberg: Das sozialdem. Programm, 152. (Wien 1921.)

¹¹ Bucharin-Preobraženski, o. c. 245.

pozitivne etike — duhotvorni svet in nad časovnimi spremembami bivajoči večni Ethos; druga pa zavzema konciliantnejše stališče.

Prva struja v marksizmu se bori proti vsaki pozitivni veri in etiki, češ, da je znanstveno brezpredmetna. »Znanstveni komunizem se opira pri presojanju naravnih pojavov na zaključke naravoslovnih ved, ki so v nepomirljivem sovraštvu z vsemi verskimi izmišljotinami (religiöse Dichtungen)«. ¹² Za to strujo je vera v Boga in duhotvorni svet nastala v otroški dobi človeštva kot druge vraže; znanstveni napredek pa da bo vse te iluzije razpršil. Sicer pa verski predsodki varajo celo zelo učene ljudi. ¹³

Druga struja pa dosledno svojemu marksističnemu stališču presoja kot vse socialne pojave tudi versko-etične probleme v luči historičnega materializma (kot marksistične naučne metode); izvor in bistvo vere, Ethosa in duhotvornega sveta pa sta zanj v toliko irelevantna pojma, da premotriva le njuno socialno funkcijo. V kolikor se bori proti veri, se bori le proti antropomorfizmu, ki so odraz določenega ekonomskega sistema; izvor in bistvo etike pa pusti v miru. Krščanstvu in specie očita, da se je izneverilo Kristusovi etiki in da oznanja surogat, ki je nastal pod vplivom fevdalno-meščanske ideologije.

Šele ta struja ima v sebi elemente novega marksizma.

Prva struja v marksizmu je soodgovorna, da vlada tako nasprotstvo med marksizmom in krščanstvom. Ne gre ji samo za socialno vprašanje. Proti krščanskemu svetovnemu nazoru postavlja svoj kulturni nazor čiste humanitete. Operira predvsem z meščanskimi argumenti: da na vprašanje o svetu, o človeku, o družbi... eksaktna znanost drugače odgovarja kot vera. Večina marksistov odklanja en bloc vsako transcendentno realnost. To je vse prejko znanstvena metoda; so le reakcionarne in aprioristične reminiscence malomeščanske partizanske ideologije.

Zato je tudi nasprotstvo med krščanstvom in marksizmom v precejšnji meri boj za osnovna načela duhotvornega sveta.

Tudi v socialistični praksi stopa le prerad v ospredje partizanski kulturni program. Nevtralnost je le slepilo za duševno nesamostojne elemente. Najresnejši komunistični dnevnik na zapadu »L'Humanité« ¹⁴ je pred nedavnim ob priliki debate o enotni fronti proletariata konsta-

¹² Bucharin-Preobraženski, o. c. 246.

¹³ Pravtam. — Sicer pa je poglavje o »veri in komunizmu« zelo poučno za pravo načelno umevanje »ortodoksnega« marksizma kot kulturnega sistema. Za pristaše pozitivne etike je nesprijemljivo in žaljivo.

¹⁴ Prim. uvodnik 12. febr. 1922.

liral, da se v kulturnih vprašanjih (o laični šoli itd.) v Franciji skoro avtomatično izvede koncentracija naprednih sil; Podobno drugod.

Da nevtralnost v kulturnih vprašanjih ni mogoča, priznava celo Bernstein: »Kak svetoven nazor bo v odnosih splošnosti do kulturnih nalog (vzgoja, znanstvo, pravo, zlasti kazensko pravo, umetnost) vedno mero dajen; to ni privatna zadeva, ampak javna zadeva velikega pomena (podčrtal jaz).«¹⁵

Marx sam je bil brezdvomno pristaš filozofičnega materializma. Kolikor je tega elementa v marksizmu, bo moral izginiti iz sistema samega, če se bo hotel uveljaviti in konsolidirati, ker je tudi znanstveno dvojnoljive vrednosti. Marx kot sociolog in ideolog historičnega materializma pa bo vedno zavzemal najodličnejše mesto v sodobnem socialnem stremljenju. Njegov historični materializem kot metoda raziskovanja je epohalnega pomena za ves socialni napredek, ker je zastavil rešitev socialnih problemov v korenini.

3. Posledek: Kot pristaši pozitivne etike moramo tudi v socialnih problemih vedno naglašati životvornost Kristusove etike, ki naj bo absolutno merilo človeških dejanj ne samo individualno, ampak tudi v socialnih odnosih. Zlasti pa je treba poudarjati socialni protest Kristusove etike nasproti vsaki krivici in vsakemu nasilju.

Pod današnjim skrajnim nasprotstvom med marksizmom in krščanstvom trpi ves kulturni napredek človeštva ogromno škodo, ker se brez potrebe tratijo moči v brezplodnem partizanskem boju; to tem bolj, ker sta krščanstvo kot etična sila in marksizem kot socialna sila prvovrstni kulturni sili sedanjosti.

V interesu socialnega napredka je torej, da se to nasprotstvo ublaži in nadomesti s pozitivnim conciliantnim delom.

Sinteza obeh kulturnih sistemov kot takih je utopija. Možna pa je kooperacija. Če bi krščanstvo pri kooperaciji dosledno omejilo svoje delovanje samo na etično polje socialnih problemov, marksizem pa samo na gospodarsko polje, šele potem bi bil zdrav socialen napredek mogoč.

Če krščanstvo postavi v ospredje aktivno socialno-preobraževalno plač Kristusove etike, da bo dajalo človeštvu najvišje etične direktive in norme v socialnih problemih ter dosledno ločilo substancialen etičen moment od akcidentalnega irelevantnega momenta ekonomskega reda, bo nasprotstvo med krščanstvom in marksizmom ipso facto zadobilo milejše oblike. A to ni dosti: tudi marksizem mora v socialni akciji postati v prvi vrsti samo ekonomski sistem in priznati večno veljavna etična načela kot edino trdno vez v socialnem organizmu.

Minimalna zahteva zdravega socialnega napredka je: Naj se uveljavi tisti družabni red, ki daje največ garancij, da se udeležiti socialna pravičnost.

¹⁵ Sozialistische Monatshefte, September 1904.

Etika pa naj določa samo etične direktive, ne pa forme družabnega reda. Individualno pa je etičen ali materialističen svetovni nazor zadeva svobodne vesti, ki jo morata priznati i krščanstvo i marksizem.

Franc Terseglav:

Odgovor.

Priznavajoč v polni meri resnične momente, ki jih poudarja avtor v tej razpravi, za katero smo ga kot marksista v svrhu razjasnitve predležečega problema sami naprosili, smo dolžni, da jo kritično osvetlimo s svojega stališča. Zavedamo se pa, da moremo to nalogo izpolniti v zelo nepopolni meri, ker mora vsak krščanski etik odkrito priznati, da smo probleme socialne etike zanemarjali in da stojimo v tem pogledu še danes pred mnogimi nerešenimi ali pa vsaj nezadostno rešenimi vprašanji.

1. Res je, da mi splošno marksizem ocenjujemo enostransko. Poznamo samo enega krščanskega sociologa, župnika Hohoffa, ki je zlasti v svoji »Kritik der Marx'schen Werttheorie« prvi potegnil ostro črto med Marksovim materialističnim, od Feuerbacha zavisnim v esoljskim nazorom in med njegovo — seveda od tega nazora v veliki meri zavisno — metodo raziskovanja vseh socioloških dejstev (in semkaj spada v gotovem oziru tudi vera, etika, filozofija) s stališča, da so ekonomske razmere odločujoč faktor v razvoju vsega človekovega družabnega udejstvovanja brez izjeme. Kakor je treba Marksovo materialistično filozofijo zavreči, tako je treba korigirati tudi njegovo naziranje, da so ekonomska dejstva edini odločujoči činitelj tudi njegovega duhovnega življenja; niso namreč edini, pač pa važni s odločujoči faktor. S to načelno važno restrikcijo pa je Marksova metoda raziskovanja človeške zgodovine zelo plodovita metoda, dajoča mnogotere resnične rezultate, in je Marks ni sam iznašel, ampak je tudi v tem oziru imel svoje predhodnike, kar pa ne krati njegove zasluge v tem oziru. In čisto nedvomno sledi iz te marksistične teorije, da izprememba ekonomskega reda ni nič manj važen faktor v razvoju tudi etičnega življenja človeštva kakor je važno, da se v z p o r e d n o s tem dela na moralnem preporodu človeka in družbe potom apriornih postulatov od časa in prostora neodvisnih religioznih načel. Mi n. pr. vemo, da čim manj dela, tem manj porok, tem več zločinov. Ali: čim manj zaslužka, tem je stanovanje relativno dražje, tem bolj nezdravo, tem hujša nemorala. Splošno: kapitalistični način produkcije ima za neizogibno posledico osiromašenje širokih slojev, to pa pri ogromni večini povprečnih ljudi ovira etično usovrševanje. Fizika in morala sta v medsebojnem bistvenem odnosu.¹ V tem oziru nam pomaga cela krščanska

¹ O tem odnosu se, kolikor je meni znano, še ni veliko razglabljalo. On se ne da izraziti z direktno proporcijo (čim večje materialno blagostanje, tem višja morala), pa tudi ne z obratno (čim manj so zadovoljene fizične potrebe, tem bolj se pospešuje moralno življenje). Ni pa dvoma, da bi tu ravno stara skolastika mogla nuditi najzanesljivejši temelj za izpolnitev tozadevnega kapitla v moderni krščanski sociologiji.

tradicija, v prvi vrsti od I. B. omenjena skolastika, ki je v smislu zdravega Aristotelovega realizma vedno učila, da je človek substancialno telesno-duhovno bitje, ki z razumom in voljo pripada carstvu svobodnega duha, z vsemi svojimi čutnimi nagoni; lakote, žeje, spolnega udejstvovanja, samohranenja in plojenja, korenini v živalstvu; ki po eni strani svojega bitja teži za absolutno dobrim, po drugi, izkvarjeni, pa ga vleče v carstvo zla, ki je v tem svetovnem redu morebiti močnejše in učinkovitejše od dobrega, zakaj popolnoma bo odoljeno šele z drugim prihodom Jezusa Kristusa. In še v nečem se popolnoma strinjamo s Hohoffom: da Marks vkljub svojemu feuerbachianstvu ni mogel zatajiti neke etične podlage svojemu sistemu, katera se izraža vsaj deloma v njegovem ocenjevanju gmotnih dobrin, katere se pridobijo brez dela, kar je pri njem nemoralno a priori. Ni se pa marksizem vsaj v svoji vulgarni praktično udejstvujoči se obliki mogel povzpeti do krščanskega pojmovanja dela, ni mogel dometi, in to zavoljo materialistično-buržoazne filozofije, da kruh, naj je še tako potreben, ne sme biti centrum življenja; in vsled svojih anti-krščanskih predsodkov ni videl, da je najvišje pojmovanje tega problema izraženo v očenašu, kjer Gospod veli prositi za vsakdanji kruh: za kruh, v kolikor je danes za vzdrževanje fizičnega življenja neobhodno potreben, katero ne sme biti namen samo sebi in vrhovna vrednota, ampak zgolj podrejeno sredstvo za uresničenje večnega življenja, za udejstvenje kraljestva božjega na zemlji. »Kdor bo jedel od tega kruha, bo živel vekomaj.« Tega Marks seveda ni mogel razumeti, ampak zato se ne sme prezreti, kar je etičnega na dnu njegovega nazora. Treba je le dobro ločiti, in kar je dobrega, brez ozira, od kod pride, priznati. Duh božji veje, kjer sam hoče.

2. Dejali smo, da se tudi religija v gotovem oziru ne odteguje zakonu vpliva ekonomskih razmer. Tega ne izprevideti in tajiti, bi ne bilo samo nespametno, ampak tudi čisto nepotrebno, kajti religija sama od tega bistveno nič ne trpi ne na svoji notranji vsebini ne na absolutni veljavnosti, kolikor je vsaka vsebuje, in sicer velja to za vse izvenkrščanske religije. Vse imajo namreč v sebi nekatere elemente neminljive veljave, bodisi da na krščanstvo pripravljajo, kakor judovska in poganske, bodisi da so njega slabi posnetek, kakor izlám, ker so vse v izvestni in različni meri od božjega prarazodetja odvisne, oziroma vsebujejo nekatere direktno ali indirektno recipirane absolutne religiozne resnice v več ali manj pristni obliki. Dobro pripominja Hohoff v svojem omenjenem delu, da je bil kult Cerere mogoč samo med poljedelci. Hohoffa bi bilo v tem oziru mogoče izpopolniti z nebrojnimi zgledi. Izlám je n. pr. v tem oziru tipičen, močno izišel iz preprostega družabnega bita in potreb kočujočih plemen. Toda bilo bi več kot naivno izvajati n. pr. izlamski monoteizem iz kakršnikoli ekonomskih prvin. Danes živimo v veku buržoazne demokracije, vendar pa se še ni pojavil filozof in se ne bo, ki bi učil namesto enega Boga celi parlament božanstev. Neki temeljni sklop etičnih zapovedi se da konstatirati tako pri bušmanih kakor pri najbolj razvitih krščanskih narodih,

ki niso čisto nič zavisni od časovnega ekonomskega bita, ampak temeljijo v neizpremenljivih zakonih našega telesno-duhovnega od Boga ustvarjenega bita. Da je n. pr. tuje življenje sveto tudi v slučaju, ko bi se zdelo, da ni v korist, marveč v škodo celote, to se ne da izvajati niti iz nomadskega, niti iz fevdalnega, niti iz kapitalističnega načina produkcije, niti bo marksistična družba bodočnosti ta zakon šele utemeljila ali mu pridobila resničnejšo veljavo nego jo je imel odnekdaj: on je temeljni etični zakon našega moralnega bita. In kako bistveno je to združeno z religiozno idejo, se razvidi iz tega, da če ni Boga, je zelo neumno nasprotnika ne ubiti, bodisi da stoji na poti našemu jaz, bodisi da prinaša njegova eksistenca očitvidno škodo celoti, kakor se to godi v živalskem carstvu v džungli, kjer zdravi volkovi bolnega raztrgajo. Tudi zakonov džungle si živali niso same dale, toda na vsak način so s socialnega stališča veliko udobnejši in enostavnejši kakor tisti, ki jih vest nam nalaga. Zakaj volkovi si z iztrebljenjem svojih invalidnih tovarišev prihranijo skrb za bolne in onemogle, ki človeški družbi prizadeva nepregledne stroške, oziroma izkažejo celo njim samim dobroto, ker je smrt boljša od počasnega hiranja. In vendar mi tega zakona zase za nobeno ceno ne priznamo, čeprav so živalski nagoni v nas izvrstno razvili in z njim tudi ne opravičujemo sebe, kadar se po njem ravnamo, dasi bi to bilo logično. Mi pač vsaj priznavamo drug zakon, kateri kaže preko nas in nad nas tako po svojem izvoru kakor po svojem smotru. Raskolnikovu se je zdelo, da logika tudi s stališča socialne blaginje nujno terja nasilno smrt stare skopulje, ki je kakor uš živela od tuje krvi. Vest se pa temu kljub vsej nasprotni logiki neodoljivo upira, ker so v naše bitje položeni od drugod zakoni, kateri so nedoumljivi in kažejo na višjo modrost; kojih neizpolnitev se maščuje ne samo nad krivci, ampak celo nad potomci, časih v vidni obliki celo samo na njih, ki maščevanega greha direktno niso zakrivili. Ni je racionalistične filozofije na svetu, ki bi ta strašni zakon mogla razložiti niti se morejo ta zakon predpostavljajoči etični postulat izvajati iz kakšnih ekonomskih razmer, potreb, teženj itd. Te religiozno-etične prvine vsake religije stojijo izven zakona zavisnosti od časovne ekonomske strukture družbe, pač pa je njihovo praktično uveljavljanje od tega zelo zavisno. V družbi, kjer velja načelo, da je gmotni dobiček vse, da je človek samo zaradi njega, da prisvajanju niso postavljene nobene meje in da tudi moralna osebnost človekova ni več samovrednota, zaradi katere bi bilo treba žrtvovati profit, v taki družbi se bo pod krinko religioznega formalizma in zunanje moralne korektnosti tistih egoistov, ki se dičijo s svojo samozadovoljno, farizejsko, lahko pridobljeno čednostjo, z neizogibnostjo uveljavil zakon džungle, ne da bi se družba zganila ob smrtnih krikih žrtve. Kljub temu pa je napačno misliti, da kapitalistični način produkcije sam po sebi rodi brez-moralni egoizem, marveč je le-ta izvor kapitalizma, kakor je napačno misliti, da bo kolektivistično gospodarstvo po sebi

ustvarilo višji moralni red po neki notranji železni nujnosti. Tak red more osnovati samo religija, zunanja forma gospodarskega življenja pa ga more ali ovirati ali pospeševati. To je, mislim, pravilno pojmovani odnos med tema dvema oblastema in tukaj mora marksizem sebe bistveno korigirati, ne pa krščanstvo.

3. Čisto posebno mesto med vsemi religijami zavzema krščanstvo. Dokler se to ne prizna brez vsakih restrikcij, nobene diskusije med nami ne bodo prinesle nobenega praktičnega rezultata. Tvarina je ogromna in zato se moramo omejiti na nekatere poteze. A) Niti krščanske etike niti njene dogmatične podstave ni mogoče razložiti po historično-materialistični metodi iz ekonomskega bita dotične dobe; ta dokaz nam je marksizem ostal še danes dolžan. Glede Kristove etike so nekateri skušali dokazati, da je etika zagrenjenih sužnjev, ki so se sicer slepo udali v usodo, se pa zato skušajo nad močnimi in zdravimi maščevati z nekako pasivno resistenco ter jih zastrupiti s svojimi bolnimi dekadencijskimi nazori (ressentiment), drugi vidijo v njej morebiti ravno nasprotno, tretji zopet kaj drugega. V resnici pa je ta etika tako od časa kakor od kraja in ekonomskega položaja nezavisna in nenadomestljiva, kakor je od vseh teh faktorjev nezavisen njen vesoljski nazor. Da je Bog, da se je večlovečil, da je vstal od smrti, da nas s svojo milostjo posvečuje ter da bomo s poveljanim telesom in od vsega zla odrešeno dušo deležniki božjega kraljestva, nima z marksističnimi zakoni ničesar opraviti. »Antropomorfizmi« se morejo tikati načina ponazorjevanja verskih predstav pri posamezniku z ozirom na njegovo stopnjo verske izobrazbe; prav tako se morejo krščanski moralni zakoni umevati bolj ali manj pristno in jih lahko posameznik ali tudi cela družba prilagoduje svojim vsakokratnim ekonomskim in razrednim interesom, toda nauka cerkve kot takega se to ne tiče, in tudi pristno umevanje, doživljanje in oživotvorjenje tako njenih dogem kakor njenih moralnih tez v praktičnem življenju družbe se vrši kljub vsem omenjenim oviram konstantno naprej v smislu požlahtnjenja in usovrševanja krščanske družbe. Celo komunizem 20. stoletja, vzet kot elementarno gibanje za udejstvenjem pravičnejše družbe, je bil omogočen le na tej podlagi! Izpopolnjujoča se krščanska zavest podira tako materialistični temelj kapitalizma kakor marksizma in kaže proletarcem smer, po kateri je po začasem in hudem boju zoper izkoriščevalca mogoče priti do idealne družbe, v kolikor je to na tej zemlji sploh mogoče. — B) Krščanstvo ni isto kakor krščanski socializem; ta je le več ali manj posrečeno primenjevanje nekaterih temeljnih krščanskih moralnih principov na uredbo človeške družbe v smislu njenega časnega blagostanja. Krščanstvo ima zmeraj pred očmi končni ideal izveličane človeške družbe, krščanski socializem pa se kakor marksizem mora omejiti na določeno obliko v okviru zdaj danih možnosti. On se mora orientirati po krščanstvu, ne pa krščanstvo po njem. On ne sme biti indiferenten napram krščanstvu, kakor tudi marksizem ne more biti napram krščanstvu indiferenten: ali za ali proti njemu! Toda (tukaj imam

izrecno v mislih neko tezo člankarja) tudi krščanstvo ni indiferentno napram vsakokratni uredbi človeške družbe. Indiferentno je napram izvestni zunanji obliki, ker pa ni oblike brez vsebine, presoja krščanstvo tudi vsakokratni zunanji ekonomični sestav družbe po duhu, ki se v njem razodeva in po smernicah, za katerimi gre. Zato obsoja krščanstvo današnji kapitalizem, kakor obsoja materialistični marksizem in more biti indiferentno le takrat in do tiste meje, dokler se ne tangirajo najvišji duhovni in moralni interesi družbe. — C) Naloge krščanstva so višje in širše, nego naloge kakršnegakoli začasnega družabnega sestava. Vesoljski moralni red, ki sloni na krščanstvu, vsebuje stvari, ki presegajo okvir zunanjih socialnih odnosov, dasi so z njimi v bistveni zvezi. N. pr. mir s samim seboj, samozatajevanje, tiha notranja sreča, medsebojno zaupanje, najožja družinska harmonija, zvestoba, udanost itd. itd., to so vse vrednote, ki se morajo ohranjati in čuvati v katerikoli družbi, sredi primitivnih razmer nomadov, v fevdalni družbi, v kapitalizmu, v komunizmu. Te more ohraniti le duhovna organizacija človeštva, ki stoji nad vsemi družabnimi izpremembami, to je: cerkev, ki mora sredi najsrdečjših narodnih, državnih in razrednih bojov te dobrine nedotaknjene izporočati od roda do roda. — D) S tem je v bistveni zvezi vprašanje o »revolucionarnosti« Kristusove etike, ki jo pisatelj poudarja v nasprotju s »pasivnostjo«, katero na njej vidijo drugi. Nič bolj ne dokazuje nadčasovne in absolutne veljave Kristusove etike nego ravno to, da stoji tudi nad tema dvema kategorijama! Krščanska etika je res revolucionarna, znači življenje v smeri naprej in navzgor, neustrašen in vztrajen boj proti individualnemu in socialnemu zlu in rušenje vseh ovir, ki so mu na potu; krščanstvo se ne zadovolji z nobenim socialnim redom, vsi so mu še nedovršeni, ono se z nobeno faktičnostjo ne pomiri, ker teži za novim vesoljstvom. Ali ni to največja revolucija, kar jih je sploh mogoče, ali ni to diametralno nasprotstvo onemu budizmu, ki se je sredi nas razpasel, kadar se pod pretvezo nepoboljšljivosti tega sveta odrekamo sploh vsakemu poizkusu za izboljšanjem družabnih razmer, mednarodnega življenja itd.? Toda kljub temu krščanstvo ne zapusti človeka tudi ne v slučaju, ko ječi pod krivico, ki je zaenkrat še neodoljiva, in ga tudi ne bo zapustilo, kadar se morebiti udejevni bajeslovni socialni paradiz na zemlji na podlagi ekonomske revolucije. Zakaj tudi takrat bo treba potrpeti, se komu podrediti, se žrtvovati, odpuščati, nasprotnika ljubiti, krivico prenašati, sebe krotiti, duhovne dobrine ceniti višje od tvarnih, biti krotak, se varovati samoljubja in napuha in se znati obdržati na višku v fizičnem in moralnem trpljenju ter duševnih konfliktih, ki bodo trajali dalje, če se odpravijo vsi drugi nedostatki, kajti vseh virov zla komunizem gotovo ne bo zamašil! To je tisti »mysterium iniquitatis«, ki ga je marksizem prezrl, ker je izšel iz protikrščanskega racionalizma. Če pa pogledamo na sedanji kapitalistični družabni red, je treba strogo ločiti objektivno zlo od subjektivne krivde. Objektivno more in je v sedanjih razmerah boj zoper izkoriščevalca, ki ima v neomejeni oblasti

sredstva produkcije, potreben in je po mojem mnenju celó stroga moralna dolžnost vsakega kristjana, a i kapitalist mora imeti zavetje v cerkvi, kadar se k njej zateka, ne da brani svoje privilegije ali pa tam išče pobude za zavestno izkoriščanje sočloveka, ampak da ne izgubi vsakega stika z Bogom. Ali bo cerkev človeka, iščočega Boga z najboljšim namenom, zahtevajočega tolažbe, potrebnega milosti, s kamenjem pregnala od svojega prağa?

4. Tudi neomarksizem je izšel iz protikrščanskega racionalizma. Zato je treba tudi možnost kooperacije, o kateri s tako plemenitim namenom govori I. B., presojati nekoliko skeptično,* dokler se ne prizna krščanstvo v celem svojem obsegu v smislu cerkve, ki je njega avtoritativni organ na zemlji. O »svobodi vesti« pa topot ne utegnemo govoriti. Tudi ta princip, ki je kakor ga umeva liberalizem in akrščanski socializem, prinesel največ gorja celemu človeštvu, nas ostro loči tako od novega kakor od starega marksizma. Na principu enake upravičenosti resnice in zmote ni namreč mogoče zgraditi srečne človeške družbe. Tudi gibanje delovnih slojev mora prešinjati en sam nazor, ako naj je uspešno. Če z ozirom na svobodo vladajo ravno o zadnjih vprašanjih življenja najrazličnejši nasprotujoči si nazori, je vsako tako gibanje zelo problematične vrednosti. Največje in najvažnejše resnice so intolerantne. Mi mislimo, da bo moral marksizem vreči še marsikateri buržoazni balast s svojega krova, med njim tudi geslo o enakovrednosti vsakršnega prepričanja v imenu varstva svobode, zakaj sicer se bo družba le še dalje razkrajala.

To so samo nekatere smernice, iz katerih je mogoč pravičen odgovor na izvajanja gospoda I. B., da se loči, kar je v njih globoko resničnega od pogrešenega. Za podrobno razmotrivanje tako enega kakor drugega bo dosti prilike. Velik napredek pa pomeni, da se je potreba razjasnitve odnosa med religijo, oziroma ethosom, in socialnimi stremljenji naše dobe začela tako živo čutiti tudi v marksizmu, in da se to vprašanje načjenja vse drugače nego pred pol stoletjem ali recimo, samo pred bore desetimi leti.

Dr. Anton Breclj;

Socialno vprašanje z družinskega vidika.

Socialna misel je med nami po imenu znana, toda revica nima ugleda in zunanje moči, tudi njeno vsebino in notranjo vrednost umevajo in cenijo le maloštevilni krogi. Individualizem v okrutnih oblikah vlada skoraj neomejeno v našem javnem in zasebnem življenju ter truje naše mišljenje.

Razpad in propad se širita na vseh straneh našega življenja, v politiki, prosveti in gospodarstvu. Pristaviti treba, kar se v naši javnosti premalo pozna in upošteva, in zato posebej poudariti, da nazadujemo in propadamo

tudi v zdravstvenem pogledu. In vendar je zdravstvena stran v življenju družbe in posameznikov vsaj tolikega pomena kakor katerakoli druga. Seveda je zdravstveno stanje poedincev in celote prav zelo odvisno od gospodarskega in prosvetnega položaja, vendar pa istotako vpliva tudi zdravstveni položaj na gospodarsko in prosvetno stanje. Zdravstveno lice socialne bede je bolezen; zdravstveno čvrst človek ali narod je prosvetno višji, gmotno jačji in politično pomembnejši od bolehavega ali celo bolnega.

Razvidna je tesna vzročna vez med splošnim družabnim položajem in zdravstvenim stanjem. Vendar so splošno in posebno pri nas vezi med družboslovnimi in medicinskimi strokami zelo rahle in malo upoštevane celo v teoriji, še manj v praksi. Ožji stiki med sociologijo in medicino bi koristili obema glede pobude, oploditve in poglobitve marsikaterih zamotanih problemov, največjo korist in oporo pa bi imeli najširši ljudski sloji, ki trpe politično, kulturno, gospodarsko, zdravstveno in še kako drugo gorje.

Pokojni naš Evangelist, ki mi je te misli razkladal že pred četrstoletjem, je prvi med nami opazil, da se naše narodno drevo ne razvija povoljno, marveč bliža nekemu zastoju. Vzrok temu zastoju je videl takrat v veliki gmotni bedi, ki je vladala po naši domovini. Vprašanje ljubega kruha, ki ga ni več zmogla mati domovina, je gnalo tisoče in tisoče naših najbolj krepkih mladih ljudi v tujino, kjer je naša najboljša kri, izgubljena za naš narod in pomladek, krepila tuje narode, v Ameriki, na Vestfalskem, v bližnjih velikih mestih in gornještajerskih industrijskih krajih.

Svetovna vojna je zadala našemu malemu narodiču izredno hude rane. Žrtve na bojiščih in v zaledju so bile neprimerno težke, poltretje leto je pustošilo najsrditeljske bojišče ob Soči naše najlepše kraje in naše najbolj probujeno ljudstvo. Zlosrečne mirovne pogodbe so raztrgale naš komaj poldrugmilijonski narodič kruto na tri kose in tri države.

Kako uspeva tretjina našega narodiča, ki je v tujih državah, nam ni znano, vemo pa iz povsem zanesljivih virov za ostali dve tretjini, bivajoči v toli pričakovani Jugoslaviji, da zdravstveno stanje ni zadovoljivo in da nimamo dovolj prirastka.

Podatki zdravstvene statistike so nam z brezobzirno stvarnostjo omajali izza davnine podedovano vero v neizčrpno moč našega naroda. Brzkone je bil naš narodič v prošlih dobah zares plodovit, sicer bi ne bil prestal toliko težkih neprilik tekom dolgih nemilih mu stoletij. Toda že pred vojno je pešala njegova življenska moč radi obilega izseljevanja; po vojni pa, ko običajna rodovitnost znatno poskoči, je ostala ta srednja, umrljivost visoka, naravni prirastek pičel.¹ Rast našega okrnjenega narodnega drevesca pojema.

Položaj našega narodiča je usoden. Hude so njegove zunanje neprilike, ki se izražajo v visoki umrljivosti; zlasti umrljivost na jetiki, ki družabno

¹ Primerjaj: Čas, letnik XV., str. 126, in letnik XVI., str. 117, kjer sem objavil kratki študiji o naši zdravstveni statistiki za l. 1919. in 1920.

pride najbolj v poštev, je nepričakovano visoka. Naravnost strašna pa je pri nas umrljivost otrok v najnežnejši dobi; obe ti najboljčutnejši izgubi značita vso našo bedo in zanemarjenost. Vendar prenesemo vse zle zunanje sile, ki nas tišče k tlom, ker te se unesejo s časom, če bo le naša notranja moč te usodne čase vzdržala. To pa je veliko vprašanje, ker naša srednja rodovitnost ne kaže dosti več življenske sile kot pri preživelih se narodih. Umrljivost je pri nas tako visoka kot pri vzhodnih narodih, dočim je pri zapadnih znatno nižja; naša rodovitnost se bliža zapadni, dočim je na vzhodu veliko večja, torej kar je slabega na vzhodu in zapadu, je tudi pri nas doma, dobre strani so nam tuje.

Vzroki umrljivosti so nam iz statistike neposredno znani, rodovitnost pa je samo številčno ugotovljena, saj pogledi uradnih števcev ne segajo v one globine človeškega življenja, kjer tiče pravi vzroki večji ali manjši rodovitnosti.

S temi vprašanji se bavi človeško življenjeslovje. Medicina, ki je mati in hkrati sestra in hči raznih prirodoslovnih strok, razvija v zadnjih desetletjih na svojem košatem drevesu dve novi veji, življenjeslovni panogi: plemensko higieno in evgeniko, ki raziskujeta vzroke in pogoje, vplivajoče na množino in kakovost ljudskega prirastka. Zanimivo je dejstvo, da morajo te medicinske stroke, dasi stoje še vedno pod vplivom preživelih se materialističnih tradicij, priznati in upoštevati tudi neke nematerialne činitelje, ki bi bil brez njih obstoj in razvoj človeštva nemogoč. Vir in temelj človeški družbi je družina, usmerjena po naravnih smotrih, ki so postanek in odgoja potomstva. V dosego in zagotovitev teh naravnih smotrov mora biti družinska vez trajna in zvarjena ne samo s telesnočutnimi, marveč tudi duševno-nravnimi spoji. Brez te ali one bistvene sestavine tega spoja (čutnosti ali nravnosti) je družina nesposobna, da vrši svoje življenske naloge.

Zgodovina in narodopisje nam pričata na vseh straneh, da se je človeštvo množilo in razvilo v družinah. Rodovi in narodi so uspevali, kjer in kadar je bilo njih družinsko življenje naravno, po naravnih smotrih urejeno, povsod in vselej pa so rodovi in narodi propadali, kjer- in kadar koli so se izneverili naravnim smotrom družinskega življenja. Resni znanstveniki ne razpravljajo niti o znani utopistični zahtevi, naj se mesto zakona in družine uvede »svobodna ljubezen«, skrb za nego in odgojo otrok pa naj prevzame država, ker se že zdrava pamet upira takim gorostasnostim.

Družina je danes v središču raziskovanja in zanimanja vseh narodov, ki si hočejo zagotoviti bodočnost, zakaj družina je tista korenika, iz katere raste drevo naroda.

Naše narodno drevce brsti po malem in poganja skromno. Menda je zemlja prepusta, da mu ne nudi dovolj hraniva? Irci so živeli dolga stoletja v tolikih vsestranskih stiskah, kakor morda noben drugi narod, in vendar so se ohranili navzlic vsi gmotni bedi in krutemu zatiranju, da,

celo krepko so se razmnožili v domovini navzlic izredno močnemu izse-ljevanju. Zunanje prilike so jim bile skrajno neugodne in sovražne, njih notranja življenska moč pa, javljajoča se v neskvarjenem družinskem življenju, je premagala vse ovire; irski narod je še vedno mladeniško močan, ker črpa svoje sile iz zdravih korenin svojih naravnih družin. Obraten zgled nudijo Francozi, živeči v ugodnih zunanjih razmerah. Radi lagodnega življenja so se lotili dela »urejevanja« in »popravljanja« naravnih smotrov svojih družin. Uspeh je očiten, v koreninah izpodjedeno ponosno drevo francoskega naroda ne poganja več toliko, kolikor mu vejic naravno usiha; naravni prirastek je padel na Francoskem že pred vojno skoraj na ničlo, dvakrat celo pod ničlo.¹ Duh hladne sebičnosti in preračunjene užitekajelnosti se širi odtod pod znakom kulturnega napredka po vsem svetu in izkvarja narodom korenike. Ta smrtonosni dih se čuti tudi že pri nas med meščanstvom in delavstvom.

Drugo zlo, ki gloda na koreniki našega naroda, tvorita lahkomišelnost in razbrzdanost, ki sta se močno razpasli med našim ljudstvom. Smisel za resnost življenja in zavest odgovornosti se izgubljata med nami, kar se prav posebno kvarno kaže pri pripravljanju in sklepanju tako važnih in odločilnih zadev, kakor je zakonska zveza. Brez telesne sposobnosti (čvrstega zdravja in delozmožnosti), brez gospodarske zaslombe, brez umske izobrazbe in zrelosti, brez utrjene volje in srčne pripravljenosti, zmožne samozatajevanja in požrtvovalnosti, se prečestokrat sklepajo zakoni, ki jim ostane tuja tiha in trajna sreča, pač pa stalna spremljevalka telesna in duševna beda vseh vrst. Tako stanje naših družin, ki je bilo do nedavnih časov bolj izjemno, se posplošuje, vedno več hiravih družin je med nami. Iz hiravih korenin pa narodovo drevo ne dobiva moči ne za brstje, ne za poganjke.

Najvažnejše in najnujnejše socialno vprašanje je pri nas Slovencih v tej dobi vprašanje našega narodnega obstoja, ki je bolj ogrožen kakor kdarkoli prej v zgodovini. Ker je to vprašanje v nujni zvezi z našim naravnim prirastkom ali pomladkom, nam je treba obrniti vso pozornost in vse delo na vir narodove življenske moči — na družine. Družine v naravni pristnosti obnoviti in jih po naravnih smotrih upostaviti, bodi naloga vsemu našemu družabnemu delu!

Z vidika na družino bo razglabljanje družabnih problemov dobilo v marsikaterem pogledu pravo smer, saj je družina kakor življenjeslovna tako družabna enota, prav za prav prva in vzorna družba, kjer so dolžnosti in pravice, delo in zaslužek in drugi odnošaji naravni in zato razvidno jasni. Tudi naše praktično delo naj se, kjer treba, preosnuje in izvršuje z ozirom na družino in vedno družinam v prid.

¹ Glej članek »Nekaj prebivalstvene statistike iz Francoske« v tej številki str. 130.

Hilarij Vodopivec, načelnik finančnega ministrstva:

Socialna načela v moderni davčni zakonodaji.

Najstarejši neposredni davki so sloneli na principu glavarine; vsaka oseba — brez ozira na gospodarski položaj — je nosila davčno breme za javne potrebe v enaki meri. Šele veliko časa pozneje so se začeli pri glavarini kolikortoliko upoštevati premoženjski odnošaji davkoplačevalcev.

V drugi periodi razvitka davčne teorije vidimo začetke stvarnih (objektnih) davkov, in sicer ne po donosu, donošnosti ali vrednosti davčnih objektov, nego edinole po zunanjih znakih, n. pr. pri zemljiškem posestvu po površini, po številu nasajenih dreves, pri hišah po številu vrat, oken, sob, ognjišč itd.

V tretjem štadiju se pojavljajo stvarni davki po prinosu, in sicer najprej realni davki (od zemljišč in poslopij) in pozneje personalni (osebni) davki (od obrti, trgovine, glavnice, službe). V tej periodi stoji princip, da davek raste v isti progresiji, kakor raste prinos (prinosu p odgovarja davek a, prinosu 2 p odgovarja davek 2 a itd.).

Šele v četrti periodi (v zadnjem desetletju preteklega stoletja) pod pritiskom socialnih struj stopajo na površje moderni sistemi subjektivnih davkov od čistega dohodka in od čiste imovine. Usvojeno je načelo, da premožnejša oseba plača davke v večjem odstotku, manj premožna v manjšem odstotku svojega čistega dohodka ali svoje čiste imovine (dohodku d odgovarja davek a, dohodku 2 d odgovarja davek 2 a + x, dohodku 3 d odgovarja davek 3 a + x + y itd.).

Toda tudi ta davčni sistem ni še dovršen in ne zadoštuje povsem modernim socialnim zahtevam, ker ali sploh ne upošteva ali pa ne upošteva dovolj še drugih momentov, ki so s socialnega vidika velike važnosti in ki se že pojavljajo v inostranskem zakonodavstvu.

Pred seboj imam italijanski zakon o davku na prihod z dne 24. novembra 1919, ki je stopil v veljavo 1. januarja 1921. S tem zakonom so v Italiji ukinjeni dotedanji davki po prinosu (od zemlje, od poslopij, od premoženega premoženja — *ricchezza mobile* — in še neki drugi manjši davki); na njegovo mesto je stopil edinstveni osebni davek, ki sloni v glavnem na sledečih načelih: Prihod se pri poedinih osebah obdavči z normalnim davkom in z dopolnivnim davkom. Normalni davek loči štiri kategorije prihoda, in sicer znaša davek v kategoriji A (čisti dohodek iz samega kapitala — najemščine, zakupnine, obresti glavnice, obresti vrednostnih papirjev itd.) 18 %; v kategoriji B (čisti dohodek iz kapitala in dela — kmetijstvo, industrija in velika obrt, trgovina itd.) 15 %; v kategoriji C (čisti dohodek iz dela brez kapitala — zaslužek odvetnikov, zdravnikov, malih obrtnikov, privažnih uslužbencev itd.) 12% in v kategoriji D (plače, ki jih izplačujejo svojim uslužbencem država, pokrajine, občine, javne dobrodelne ustanove,

javni šolski zavodi in znanstvene korporacije) 9%. — Mimogrede rečeno: jaz bi postavil vse plače sploh, torej tudi plače privatnih nameščencev, v kategorijo D. — Vrhtega odstotnega davka plačujejo fizične osebe še dopolnivni davek po progresivni skali od 1% do 25% od čistega dohodka. — Oproščenje davka iz naslova eksistenčnega minimuma je z jamčeno samo prihodu do letnih 1200 lir iz kategorij B, C in D, dočim za kategorijo A (prihod iz samega kapitala) ne postoji nikako oproščenje iz tega naslova.

Navedel sem ta primer iz italijanske davčne zakonodaje zbog tega, ker je v njem postavljeno novo načelo, da se prihod iz samega kapitala mora jače obdavčiti, nego li prihod iz dela in kapitala, in ta prihod zopet jače, nego li prihod iz samega dela; privilegije dovoljuje zakon samo dohodkom iz dela ter dela in kapitala, ne pa dohodkom iz samega kapitala; načelo progresije se v tem italijanskem zakonu pojavlja pri komplementarnem davku, ki je nekak korektiv odstotnega normalnega davka.

V Nemški državi se plačuje za vkupne stroške državne uprave osebna dohodarina, dočim se ostali neposredni davki (objektni davki po prinosu) stekajo v blagajne samoupravnih oblastev. Osebna dohodarina po principu progresivnega obdavčenja (10% do 60%) je na novo urejena z zakoni z dne 31. marca in 21. julija 1920 ter 24. marca 1921. Naj mi bo dovoljeno navesti iz teh zakonov nekoliko markantnejših primerov socialne smeri.

Odškodnine, prejete na temelju zavarovanja za slučaj smrti, nezgode, bolezni in nezmožnosti za delo so sploh oproščene davka; istotako so oproščene davka pokojnine, ki jih prejemaajo vojni pohabljeni in njihove vdove in sirote; dalje se ne plačuje davek od prinosov, ki se izplačujejo iz javnih sredstev za vzgojo dece (šolski štipendiji); ako nastanejo v hišnem gospodarstvu večji stroški vsled tega, ker se žena bavi izven hiše s pridobitnim poslom, se ti večji stroški odštevajo od skupnega čistega dohodka; od dohodka se odbijajo tudi prinosi domačim društvom, katera zasledujejo znanstvene, umetniške, cerkvene, dobrodelne ali občekoristne cilje, v kolikor ti prinosi ne prekoračijo 10% celokupnega dohodka. Število članov obitelji je tudi izdatno upoštevano, in sicer na ta način, da se do določenega zneska dohodka zniža davek za vsakega člana obitelji, ki stoji v oskrbi glavarja obitelji, za primeren znesek. Slično odredbo pozna sicer tudi naš zakon o osebnih davkih (§ 173), vendar je odredba v nemškem zakonu izdatnejša.

Iz navedenih primerov se vidi, kako stremi moderna davčna zakonodaja za tem, da loči pri dohodku tudi vire, iz katerih se steka. Italijanska zakonodaja stopnjuje davčno breme pri fundiranem dohodku, nemška zakonodaja uvaža vrste dohodka in oprošča davka dohodke, ki se po svoji naravi kvalificirajo kot podpore; dalje nemška zakonodaja upošteva višek stroškov hišnega gospodarstva, ako je ta višek v zvezi s pridobitno delavnostjo in slednjič dovoljuje izdatne olajšave v nižjih in srednjih premoženjskih slojih, t. j. v onih slojih, v katerih se preživljanje bori z gospodarskimi težkočami. — Merodavna bodi za davek ne samo višina do-

hodka, nego tudi način možne upotrebe, ker to šele nam da pravo sliko gospodarskega položaja. Pri enakih dohodkih ni namreč vseeno za precenjenje gospodarske moči osebe, ako le-ta (vsled velikega števila članov njene obitelji) troši za vzdrževanje hišnega gospodarstva ves svoj dohodek ali pa (ker nima takih bremen) samo del dohodka in ostali del plodonosno nalaga.

Taka in slična osnovna načela se bodo morala pri kodifikaciji novih edinstvenih zakonov za neposredne davke v naši državi vsekakor upoštevati, ako hočemo slediti duhu časa in razvitku modernih socialnih smeri.

Dr. A. Korošec:

Razred, stan, stroka.

Naša javnost je nasičena z izrazi kakor so: razred, razredni boj, razredna zavest, stanovska organizacija, stanovski parlament, stanovska zavest, strokovna organizacija, strokovna izobrazba, strokovna vzajemnost itd. Pojmi razreda, stana in stroke se ne krijejo, vendar se v slovstvu in govorih često zamenjujejo, osobito razred ter stan in stan ter stroka. Kaj je torej razred, kaj stan in kaj stroka?

Marksistična šola nas uči, da je vsa dosedanja zgodovina človeške družbe zgodovina razrednih borb. V starem veku so bili gospodarji in sužnji, v srednjem veku fevdalci in tlačani, v našem veku buržoazija in proletariat ali zatiralci in zatiranci. »Vojščaki in pastirji v primitivni službi, čim je prvotni kolektivizem odstranjen po rodbinski, kasneje po individualni okupaciji zemlje, patriciji in plebejci, fevdalni gospodje in vazali, plemstvo in ljudstvo, meščanstvo in proletariat — sami različni izrazi enakega dejstva: monopol in bogastvo na eni, proizvajalno delo na drugi strani.« (Ferri-Jaklič: Socializem in moderna veda, str. 36.) Kautsky opredeljuje razred kot skupino posameznikov, ki si na isti način pridobivajo sredstva za vsakdanje življenje, kakor so mezda, dobiček, zemljiška renta, in ki imajo vsled tega tudi skupne interese, ki jih nagibajo k odgovarjajočim pokretom. Večinoma se še temu pridružuje, da soglašajo njihovi življenski uslovi in običaji in iz njih izvirajoče šege, navade, naziranje. (Der Kampf, št. 8, l. 1921.)

Sombart opredeljuje nasproti marksistični šoli kot razred ono skupino v človeški družbi, ki zastopa idejno točno obeležen gospodarski sistem. Pod gospodarskim sistemom razume izvesten gospodarski red z enim ali več gospodarskimi načeli. Po njegovi zamisli bi bila buržoazija zastopnica kapitalističnega gospodarskega obrata, proletariat zastopnik ne obstoječega, še idealnega gospodarskega reda v bodočnosti, katerega pa kratko imenuje socialističnega. (Die deutsche Volkswirtschaft, str. 441.)

Krek rabi v »Socializmu« mesto razreda besedo sloj, a ne razvije svojega stališča na razredovanje človeške družbe v sloje. (Socializem, str. 380.)

Sredstva, s katerimi se kaj prideluje ali izdeluje, so zemlja in ves obrtni kapital. Ta dva činitelja omogočujeta izrabljanje ljudi, sta torej ona zatiralca, katerima je možno ustvarjati zatirance. In nihče ne tají, da sta jih tudi zares ustvarila in jih še ustvarjata. Nesumljivo pa je tudi, da pod vplivom nesocialnega izrabljanja zemljiškega in obrtnega kapitala ne trpijo samo oni sloji, ki obdelujejo zemljo ali stojijo v službi obrtnega kapitala, temveč tudi mnogi člani vseh drugih stanov. Zato je za krščanske sociologe in njih pristaše pojem razreda mnogo širji nego pri socialističnih in komunističnih marksistih. Razred zatirancev je za nas skupina onih članov iz vseh stanov, ki trpe pod sedanjim kapitalističnim siste-

mom gospodarskega reda. Sombart greši v toliko, ker bi, teoretsko zamišljeno, gospodarski red v bodočnosti lahko bil tudi drug in ne ravno socialistični.

Razred se sam zase ne da organizirati v razredno organizacijo, ker se prehodi iz enega razreda v drugega ne morejo točno določiti, ker so trenutne praktično-gospodarske zahteve razreda v posameznih stanovih različne, ker se dogaja, da posamezniki prehajajo iz enega razreda v drugega, in ker so tudi naziranja, kako naj se zgradi bodoči družabni red — ves, ne samo gospodarski, ampak tudi kulturni, politični, državno-upravni — zelo raznovrstna. Drugače hočejo človeško družbo urediti anarhisti, demokratski socialisti, komunisti, in drugače krščanski socialisti. Zahteve razredov nosijo v svojih programih različne politične stranke. Krščanske socialistične stranke zastopajo razred zatirancev vseh delavnih stanov in se vsled tega po krivici imenujejo buržoazne stranke, ker so v istini načelne nasprotnice sedanjega buržoaznega družabnega reda in hočejo socialističen družabni red, zgrajen na načelih krščanstva in v nobenem pogledu proti njim.

Stan je pravno ali vsaj družabno obeležena skupina človeške družbe, ki je medsebojno vezana po istem načinu pridobivanja in ima skupne interese, ako tudi ne v vsem. V istem smislu rabimo tudi izraze poklic, zanimanje, zvanje (hrvatsko-srbsko: stalež). Sombart deli stanove v šest velikih vrst: 1. poljedelstvo, vrtnarstvo, živinorejstvo, gozdarstvo, ribarstvo; 2. rudarstvo, industrija, stavbarstvo; 3. trgovina in promet; 4. hišno delo (z osebno postrežbo vred), menjajoče se mezдно delo; 5. vojaštvo, dvorske, državne, občinske, cerkvene službe, prosti poklici; 6. brez poklica in brez navedbe poklica. (Die deutsche Volkswirtschaft, str. 422.) Demokratski socialisti v teoriji ne polagajo na organizacijo stanov, razen industrijsko, obrtno in prometno delavskega, veliko važnosti. Tudi Sombart se v navedenem delu roga onim, ki se trudijo za stanovske organizacije: »K čudnim nazorom našega časa, tako bogatega na čudnih nazorih, spada tudi ta: zgraditi novodobno državo na osnovi morda stanovskih zadrug, torej na poklicih.«

Krščanski socialisti, osobito münchen-gladbachska šola, pa z vso živahnostjo nastopajo za nečovanje stanovskih organizacij. (Glej Dr. A. Pieper: Vom Geist der deutschen Demokratie, Von der Arbeiterbewegung zum Arbeiterstande.) Krek v Socializmu vneto zagovarja stanovske organizacije. Str. 93: »Ko govorimo o stanovskih organizacijah, si mislimo stalne, obvezne zveze ljudi enega stanu... Velikanskega pomena so za vse gospodarsko življenje. V njih prejema tudi najmanjši član pomoč in podporo; tak, ki posamno ne pomenja nič in se izgubi kot prašek na cesti, dobiva v taki zvezi trdno stališče... Kakšen stan je to, če so posamniki razkropljeni, da tavajo vsak po svojem sem in tja, če ni nobene organske zveze med njimi! Nobenih stanovskih zadev ne morejo rešiti, ker nimajo nobene skupnosti.« Tudi v nenatisnjenih »Dodatkih socializmu« govori Krek naširoko o potrebi stanovskih organizacij.

Nemški pisatelj (sedaj zunanji minister) W. Rathenau pripisuje stanovskim organizacijam veliko važnost v bodočnosti: »Navajeni smo, da hoče vsak ogo-ljufati naše demokratično prepričanje, ki nam hvali stanovske organizacije ali strokovne zveze... Sedaj pa se pojavlja nekaj drugega. Sedaj prihaja od iztoka sem nejasen pokret, slabo utemeljen, poln nasprotij, a vendar globoko čustvovan: radi svobode je treba nastopiti proti demokraciji... Radi tega pri nas v Evropi ne bodo več utihnile zahteve, da se izbalansira buržoazna demokracija s sovjet-skim sistemom. Radi tega primitivna oblika državne ustave z enim parlamentom, ki je bila za zapadne buržoazne republike v času liberalnega trgovstva in konservativnega podvzetništva porabna, v dobi emancipacije mas ni več na mestu. Sistem stanovskih držav donese vsako demokratično in naddemokratično svobodo. Gospodarska država je lahko zgrajena na sovjetih, kulturna država na stanovskih parlamentih, naučna država na stanovskih in državljskih parlamentih.

Država v celoti, kot najvišja, odločujoča in smer dajajoča oblast, mora seveda utelesiti načelo absolutne teoretične demokracije, kajti enotna smer politike se tiče in obvezuje vsakega državljana in mu mora tudi dati enaka prava.« (Der neue Staat, str. 31.)

* Načrt Jugoslovanskega kluba predlaga zraven političnega tudi gospodarski parlament, ki naj bi bil zgrajen na stanovskih organizacijah. Rathenau in mnogi nemški misleci hočejo še bolj deliti zakonodajno oblast. Ni nobenega razloga, ki bi nas zadrževal, da bi se naš program tudi v tem oziru ne evolucioniral še dalje. Zavest socialne ravnopravnosti je tako napredovala, da se ji bodo morale otvoriti nova torišča javnega delovanja in odločevanja.

Pri stanovski organizaciji pa se ne sme pozabiti, kako daleč so se v zadnjem času diferencirale socialno-ekonomske prilike v velikih stanovskih skupinah samih in zato bo temu moralo slediti tudi pri organiziranju večje razlikovanje stanov. Kmetstvo-stanovska organizacija se bo morala razdeliti vsaj na srednje- in maloposestniško ter na kmetstvo-delavsko organizacijo. Istotako tudi pri rokodelcih in malih obrtnikih na delodajalce in delojemalce. Delavska organizacija pa se itak takorekoč avtomatično razčlenjuje na strokovne organizme.

Stroka je skupina stanovskih članov, ki opravljajo isto tehnično delo in imajo iste interese. Kmet in njegov delavec opravljata isto tehnično delo, vendar imata poleg istovetnih tudi različne interese. Ako torej oba vsaj lahko uvrstimo v veliko skupino kmetškega stanu, četudi je mnogo razlike v njihovih interesih, ju nikakor ne bi mogli ubrojiti v isto stroko, nasprotno kmetstvo-delavski stan se že sam deli v stroke, n. pr. viničarji, lesni delavci, poljski delavci itd. Strokovna organizacija je celica socialno-ekonomske organizacije stanov. Brez nje je vsako delo za povzdigo zatiranih stanov le diletantizem. To je dobro občutil posebnó Krek, ki ni našel v tem oziru toliko učencev in izvršilcev svojih idej, kakor si je želel. Slabe posledice, da je med nami strokovna organizacija le počasi napredovala, niso izostale, n. pr. pri zadnjih volitvah.

Ljudje, ki si želijo vsak po drugem programu urediti gospodarski red in človeško družbo ter s tem za stalno poboljšati svoj socialni in gospodarski položaj, bodo težko v enem strokovnem društvu skupaj vozili. Zato bo vedno toliko strokovnih zvez, kolikor je socialnih strank, kakor krščansko socialistična, demokratsko socialistična, komunistična. Za obrambo tekočih in vsakodnevnih zadev enoiste delavske stroke pa se bo lahko našla tudi oblika za skupno nastopanje. Komunisti želijo, da so strokovna društva predvsem poklicana, da bodo šola za komunistično bodočnost, dočim demokratični socialisti v praksi stoje na legalnem stališču in se bavijo v prvi vrsti z delavsko obrambo. Krščanski socialisti bi naj na obojo plat z enako vnemo postopali.

Kaka razlika je med strokovnim društvom (sindikatom) in med ruskim sovjetom? Ruska revolucija je ustvarila tri vrste organizacije: komunistično stranko, strokovna društva in sovjete. Na prvem mestu je stranka, ki kot voditeljica proletariata stvarno predstavlja in vodi državo. Stranka izvršuje svojo vlast preko sovjeta, v katerem je združena delavska masa brez ozira na profesije. Njim je dovoljeno in dano orožje. Sovjeti so torej organi oblasti, oborožene avantgarde proletariata in organi za revolucijo. Strokovnim društvom (sindikatom) pa je tudi v sovjetski Rusiji zadatek, da regulirajo tarife in mezde, a zraven še tudi, da se čim globlje udeležujejo uprave celokupne proizvodnje. Na zunaj so sindikati nevtralni, a vsi odbori so sestavljeni od komunistov.

Dr. A. Gosar:

Kolektivizem — sindikalizem — cehovski socializem.

(Charlotte Lebuscher: Sozialismus und Sozialisierung in England, Jena, Fischer 1921.)

Sleherni gospodarski sistem, ki se opira na delitev dela, vodi nujno do nasprotja med delavci in zasebnokapitalističnimi podjetniki. Nadzorstvo nad industrijo znači radi tega v modernem socialnem gibanju omejitve podjetnikovih pravic z ozirom na uporabo produkcijskih sredstev in vodstvo gospodarskega procesa. Prej je stalo v ospredju vprašanje razdelitve produktov, danes pa zavzema prvo mesto problem produkcije sam na sebi, t. j. ves produkcijski proces se presoja v prvi vrsti s stališča delavca. Zato je tudi važnejše, kako naj se produkcija uredi, kot pa, čigava last naj bodo razna produkcijska sredstva.

Problem nadzorstva nad industrijo pa ne zahteva samo posebne gospodarske, marveč tudi politično organizacijo. V gospodarskem pogledu je potrebno, da se vodstvo produkcijskega procesa uravna po demokratičnih, ali bolje samoupravnih načelih, pri čemer se mora doseči ravnotežje med pravičnimi interesi producentov in konsumentov. Niti teorija niti dosedanje skromne skušnje ne dajejo v tem oziru zanesljivih smernic. V političnem pogledu se jasno kaže težnja, izriniti državo iz gospodarskega življenja. Kakor je prej država s svojimi organi posegala vedno globlje v narodno gospodarstvo, tako jo danes potiskajo razne organizirane družabne sile v stran. Uveljavilo in razširilo se je prepričanje, da ljudski zastopi, ki se volijo na geografski podlagi, niso kompetentni reševati gospodarske naloge in da je treba to poročiti drugim organizacijam: gospodarskim svetom in gospodarskemu parlamentu.

Do najnovejše dobe sta vladali na Angleškem predvsem dve »socialistični« struji: prva, ki je bila zasnovana in orientirana s stališča konsumentov, se imenuje kolektivizem, a druga, ki presoja socialne probleme predvsem z vidika delavstva, se zove sindikalizem.

Kolektivizem.

Kolektivizem, kakor ga je zastopala znana družba »Fabijcev«, je videl svoj cilj v tem, da bi družba mogla kar najbolj mogoče zadostiti svojim potrebam. Renta naj bi prešla od razreda, ki jo sedaj prejema, na narod. Prehod zasebne lasti na produkcijskih sredstvih od poedinca na organizirano družbo razumejo kolektivisti tako, da bi prevzele upravo poedinih podjetij in gospodarskih panog javne korporacije, zlasti država in občine. Kolektivizem je zastopnik evolucije ter odklanja revolucijo. Zlasti uspešno se je udejeval na polju komunalne politike, pa tudi v socialnopolitični zakonodaji je dosegel na Angleškem lepe uspehe.

Sindikalizem.

V početku tekočega stoletja so se delavske razmere na Angleškem znatno poslabšale. Zato se je pojavila v socialni teoriji in njej odgovarjajočem gibanju nova struja takozvanega sindikalizma, ki stoji na razrednem stališču. Dočim je hotel kolektivizem vsem državljanom kot konsumentom zagotoviti po možnosti enako in zadovoljivo preskrbo tvarnih potrebščin, ima sindikalizem pred očmi koristi mezdne delavstva, kateremu hoče ne samo zagotoviti vse sadove njegovega dela, marveč mu tudi poročiti vodstvo produkcijskega procesa.

Na razvoj angleškega sindikalizma je močno vplival ameriški industrijski unionizem, ki stoji istotako na razrednem stališču. Od njega izhaja ideja, da naj se delavstvo organizira mesto po poklicih, kot je bilo dotedaj običajno, po podjetjih, oziroma industrijskih panogah. Na ta način bi v okviru države položoma nastala samostojna industrijska, oziroma gospodarska organizacija, ki bi politični državni okvir raztrgala ter postavila na njeno mesto svetovno gospodarsko enoto.

Ideja gospodarske demokracije.

Pod vplivom teh novih teorij so morali Fabijci kot idejni nositelji kolektivizma revidirati svoje dotedanje nauke in načrte. Že l. 1911. so ustanovili posebno sekcijo (Fabian Research Department), ki naj bi na podlagi praktičnihkušenj preštudirala vse možnosti in načine industrijskega nadzorstva.

Glavni zaključki tega raziskavanja so bili:

Predvsem odklanjajo sindikalistično rešitev problema, ki daje vse nadzorstvo nad organizacijo industrije izključno producentom (produktivne zadrughe, sindikati delavcev in uslužbencev). Tudi udeležbo na dobičku in delno soodločevanja delavcev in uslužbencev pri vodstvu podjetij ne smatrajo kot rešitev tega vprašanja. Pravtako pa tudi konsumne organizacije niso kos nalogam, ki so nujno spojene z vodstvom in nadzorstvom vsega gospodarskega življenja. To pa najprej radi tega, ker so omejene prvič samo na določen krog ljudi, ki se lahko pri njih včlanijo, in drugič samo na nekatere panoge gospodarskega življenja. Njih delokrog se le težko razširi preko preskrbe neposrednih potrebščin delovnih slojev. Vrh tega pa je tudi nevarnost birokracije pri njih prevelika, da bi bilo mogoče s te strani izvesti popolno organizacijo celokupnega gospodarskega življenja.

Rastoče število državnih in komunalnih podjetij vseh vrst govori na prvi videz za to, da bi ta utegnila uspešno zamenjati sedanji kapitalistični sistem. Toda sedanji način državnega in komunalnega gospodarstva kaže tudi velike hibe in napake, ki bi se morale nujno odpraviti.

Vzrok temu tiči najprej že v dejstvu, da se meje raznih politično-upravnih enot ne ravnaajo po gospodarskih, temveč v prvi vrsti po političnih vidikih. Pa tudi sicer se zlasti pri državnih podjetjih vse preveč občuti politični vpliv in delavci ter konsumenti ne morejo pri njih dovolj uveljaviti svojih upravičenih potreb in želja. Zato se morajo za razne gospodarske potrebe ustvariti posebne gospodarske enote, ki ne bodo podrejene politični demokraciji, katero je kolektivizem, poudarjajoč stališče delavca kot konsumenta, precenjeval. Za delavca je namreč važnejše, »ako more neposredno vplivati na razmere, v katerih mora dan na dan po več ur preživeti, kot pa pravica, da sme v velikih časovnih presledkih oddati svojo glasovnico« (41).

Na podlagi teh zaključkov je znana zakonska dvojica Webb izdelala nov načrt o organizaciji gospodarskega življenja. Njuna osnovna misel je industrijska (gospodarska) demokracija, ki obstoji v tem, da je dejansko vodstvo in odločanje v vseh važnejših zadevah posameznih podjetij in celih gospodarskih panog porazdeljeno med zastopnike delavstva in uslužbencev na eni ter splošnosti zastopane v konsumni organizaciji, občini ali državi, na drugi strani. Gospodarska eksekutiva, ali uprava bi bila poročena posebnim po tem načelu zasnovanim gospodarskim uradom, dočim bi določanje gospodarsko-političnih smernic (gospodarska politika) ostala državi. Dosedanji politični parlament bi se v ta namen razdelil v dve koordinirani zbornici: eno za politično in drugo za socialno zakonodajo. Za varstvo specifično delavskih koristi v posameznih podjetjih pa bi skrbeli posebni »obratni odbori« ali sveti.

Cehovski socializem.

Opisani načrt, ki ga je v bistvenih potezah sprejela tudi angleška »Labour Party« (Delavska stranka), je močno soroden novi socialistični teoriji, ki se je razvila na Angleškem šele med svetovno vojno, to je takozvanemu cehovskemu socializmu.

Kot socialna filozofija je cehovski socializem individualističen, v pogledu gospodarske politike pa je orientiran predvsem z vidika produkcije. Po tem se v prvi vrsti razlikuje od kolektivizma. V celoti pa hoče spojiti njegove dobre strani s sindikalističnimi ter tako strniti pri industrijskem nadzorstvu v enoto producente in kosumente,

Last produkcijskih sredstev bi po tem nazoru prešla na splošnost, to je na državo ali občine, vodstvo podjetij in celih gospodarskih panog pa bi prevzele javnopravne korporacije, sestojče iz vseh v dotični panogi zaposlenih oseb — **cehi**.

Cehi bi imeli nekaj monopol vsak v svoji stroki, katero bi avtonomno opravljali. Načelo delegacije, po katerem je dosedaj samo država — povečini le na zemljepisni podlagi — prenašala svoje javnopravne funkcije lokalnim upravnim enotam, bi se na ta način uveljavilo tudi v gospodarskem življenju. Poleg načela devolucije (prenosa upravnih nalog od višje instance na nižjo) na temelju zemljepisne raznolikosti državnega ozemlja bi tako stopilo tudi načelo delitve po funkcijah na podlagi stanovske raznolikosti naroda.

To »funkcijsko načelo« je za teorijo cehovskega socializma zelo značilno. Na njem sloni namreč cel sestav cehovske organizacije in v njem so dani obenem vidiki bodočega socialnega razvoja. Zlasti izvira iz tega načela »boljševiška« ideja razluščiti sedanjo družabno »enoto« v celo vrsto samostojnih, državnega nadzorstva in državne sile prostih organizacij. »Država obstoji v prvi vrsti zato, da upravlja tiste zadeve, ki tičejo vse državljanov v več ali manj enaki meri in na isti način« (81). »Bistvo organizacije po funkcijah meri na to, da bi lahko vsaka (funkcijska) korporacija sama upravljala svoje zadeve« (82).

S tega stališča smatra cehovski socializem moderne parlamente kot karikature prave demokracije. »Zastopstvo ne more biti nikdar splošno, marveč le za posamezne svrhe; vsako pravo zastopstvo je funkcijsko, kajti ne zastopajo se poedini ljudje, temveč določeni nameni, ki so skupni poedinim skupinam ljudi« (81). »Načelo delitve po funkcijah zahteva, da ima vsaka funkcijska enota svojo lastno zakonodajo in lastno eksekutivo« (82). Jasno je, da pomenja to popolno preosnovo vsega našega socialnega življenja.

Glede taktike, ki jo zastopa cehovski socializem, velja poudariti zlasti, da ni revolucionaren in da odklanja kljub svojemu priznanju, da je razredni boj v obstoječih razmerah nujen, vsa sredstva, ki uničujejo ali onemogočujejo produkcijo (n. pr. sabotažo). Na drugi strani pa tudi odklanja soudeležbo poedinih delavcev ali delavskih skupin pri posameznih podjetjih, ker vidi v tem nevarnost, da se tako umetno ustvari neka interesna skupnost med kapitalisti in delavci, ki lahko razruši solidarnost delavskega sloja. Mesto boja zasebni lastniki, ki ga smatra deloma za napako, deloma za anahronizem, poudarja cehovski socializem potrebo, da si cehi ustvarijo svojo lastno kreditno organizacijo, potom katere bi preskrbljevali potrebni kredit za poedine industrijske, oziroma gospodarske panoge.

Socialnogospodarski program S. L. S.

Revidirani kolektivizem in cehovski socializem, kolikor sem ga mogel tu na kratko orisati, pomenita za nas vrlo zanimiv pojav na polju socialnih teorij in gibanj, zlasti zaradi svoje presenetljive podobnosti in v mnogih važnih točkah

celo popolne enakosti z načrti in predlogi, ki jih je pri nas obravnavala ter v parlamentu stavila S. L. S. in zagovarjala že dolgo prej, preden so došle k nam prve točnejše vesti o tej novi socialni struji. Dejstvo, da prihajamo v tej dobi iskanja novih socialnih ciljev in poti popolnoma samostojno, ne vedoč drug za drugega, do močno podobnih ali celo popolnoma enakih zaključkov (n. pr. politične in socialnoekonomske zbornice ter cel načrt S. L. S. o organizaciji javnega življenja na temelju funkcijskih, zlasti stanovskih razlik; gospodarski sveti kot eksekutivni gospodarski organi, obratni sveti itd.¹), priča jasno, da ti načrti in predlogi niso navadna svojevoljna konstrukcija, temveč so v dosedanjih skušnjah ter v obstoječih razmerah dejansko utemeljeni.

¹ Primerjaj zlasti moje »Odlomke socialnega vprašanja« str. 40 ss. ter moje članke o samoupravi v »Novem času« l. 1921.

Pregled.

Genovska konferenca in rusko-nemška pogodba.

17. aprila.

Po svetovni vojni porušeno gospodarstvo vsega sveta je privedlo zastopnike vseh evropskih držav ter Japonske in angleških dominijonov vsled iniciative Lloyd Georgea do tega, da so se zbrali na konferenci v Genovi. Očividno je to velik korak na poti do solidarnosti vseh narodov izomikanege sveta, ki je moral skozi strašno peklo svetovne vojske, da se je zavedel velikih skupnih kulturnih, političnih in gospodarskih interesov vsega človeštva. Pa tudi res samo prvi korak, kateremu bodo morali slediti še mnogi drugi, zakaj genovska konferenca se je sama postavila na prešibko in deloma tudi napačno podlago, da bi mogla pomeniti resnični preobrat v celem javnem življenju Evrope. Dasi so na konferenci vse države formalno enakopravne in so zastopani tudi nevtralni in premagani narodi ter še vedno nepriznana ruska vlada, tvorita Anglija in Francija blok, koježa interesi so zlasti kar se tiče današnje buržoazne Francije, v mnogoterem oziru v ostrem nasprotju z interesi ostalega sveta. To se je zdaj tudi dejansko pokazalo, ko se je Rusiji predložil načrt teh držav, kako sanirati njeno začasno res obupno gospodarstvo. Bistveno ustanavlja ta načrt mednarodno kontrolo nad finančnimi obveznostmi Rusije pred in med vojno, uvaja takozvane kapitulacije, to je izjemno stališče inozemcev v Rusiji v sodnih zadevah in zahteva za udeležbo tujega kapitala v Rusiji garancije, ki pomenijo poseganje v njeno zakonodajno suvereniteto. Ruski delegati pa bi seveda najrajši ogromno mednarodno posojilo brez garancij, ki bi mogle sovjetski vladi naprtiti nevarne notranje težkoče in zadati občutni udarec njihovemu političnemu režimu, pa tudi Rusijo izpremeniti v drugo predvojno Turčijo. Ruski delegati so sicer precej popustljivi, smatrajo pa za zavezniške predloge za nesprejemljive, če bi Anglija in Francija ne hoteli bistveno od-

nehati. Lloyd George kljub temu dela na to, da bi konferenca svoje delo nadaljevala, izločivši vsa kočljiva vprašanja politične narave, katera naj bi se poverila permanentni komisiji za ruske zadeve s sedežem v Stockholmu. Tudi nemško vprašanje se bo na genovski konferenci obravnavalo s stališča, da se določbe verzajske pogodbe ne smejo bistveno izpreminjati. Velik manko konference je tudi, da se je severna Amerika oficijelno ne udeležuje, ker Francija noče pristati na zmanjšanje militarističnega bremena. Te tri stvari so, ki uspeh te konference že vnaprej določajo v negativnem smislu. Pomen ima v toliko, da bo pokazala, da svetovnega gospodarstva ni mogoče vzpostaviti brez temeljitega političnega preobrata, ki bo dejansko črtal vsako razliko med zmagovalci in premaganci in brez reforme vseh dosedanjih socialnih in pravnih pojmov, po katerih se je vladal svet od dobe kapitalističnega liberalizma dalje. Diplomacija iz te šole ne bo rešila stavljenih si naloge.

18. aprila.

Medtem pa se je izvršil velik preobrat v svetovni politiki, ki ga zmagovalci, kateri so dozday svetu diktirali pogoje, niso pričakovali in ki je kakor vihar presunil vso gnjilo stavbo verzajskega miru. Rusija je namreč sklenila z Nemčijo mirovno pogodbo, ki sicer formalno v ničemer ne nasprotuje verzajskemu miru, dejansko pa pomeni naravnost smrtni udarec za položaj, ki ga je ta pogodba ustvarila. Danes nimamo več zmagovite antante in njej zaslužjenih premagancev, ampak zopet dve veliki koaliciji: Anglijo in Francijo na eni, Rusijo in Nemčijo na drugi strani. Gospodarske posledice te pogodbe so za enkrat manjšega direktnega pomena nego njen politični značaj, katerega pogodbeniki kolikor mogoče prikrivajo. Vsak udarec Francije ob Reni bo zdaj zbudil svoj odmev do Urala. Ker je Amerika izjavila, da za

interese svojih bivših zaveznikov v Evropi ne žrtvuje več kosti nobenega svojega vojaka in ker Anglija že zaradi svojega položaja v Indiji zoper Rusijo ne bo podvzela nobenega ofenzivnega koraka, je Francija danes v Evropi sijajno izolirana. To je posledica njenega slepega imperializma. Na zahtevo po mednarodni kontroli nad ruskim gospodarstvom je Ljening odgovoril s pogodbo z Nemčijo, ki faktilčno pomeni zavezništvo in ki je le veriga v členu sličnih pogodb, ki jih ima Rusija s Turčijo, Perzijo, Afganistanom ter z baltičskimi državami. Odslej se bo borilo za svojo gospodarsko neodvisnost in politični preporod okoli 300 milijonov ljudi, ki se nimajo bati antante, katera sestoji iz dveh velesil, ki jih že davneje ne vežejo več interesi, kateri so jih nekdanj vodili v vojni zoper Nemčijo. Ves svet je radoveden, kako bosta na Ljeningovo potezo odgovorila Poincaré in Lloyd George in kakšen pomen ima zdaj še genovska konferenca. Za Anglijo skoro ni nobenega dvoma, da se bo preorientirala popolnoma tako, kakor to veleva zdravi politični razum tega naroda. Italija bo šla za Anglijo, Japonska tudi. Francija pa utegne doživeti popolni brodolom svoje politike. Nas kot iskrene prijatelje Rusije mora ta preobrat le veseliti; bojimo se le, da vlada Nikole Pašića tudi tega dejstva ne bo razumela. V prvem hipu bo seveda antanta hotela pokazati, da je solidarna in da se od Rusije in Nemčije ne da oplasti, toda vprašanje je, kako dolgo bo ta taktika imela uspeha. Rusija lahko čaka — antanta pa po njej ustvaričenega položaja v Evropi ne bo dolgo prenesla.

A. P.

Konferenca treh socialističnih internacional.

Na iniciativo dunajske 2½ internacionala so se 2. aprila sešli v Berlinu zastopniki vseh treh socialističnih internacional. Glavni namen konference je bil skupni dovor glede enotnega nastopa mednarodnega proletariata: prvi poskus enotne fronte. — Komunistična internacionala je v začetku konference podala daljšo deklaracijo, v kateri poudarja, da se mora proletariati združiti v skupni borbi in se odreči vsaki koaliciji s kapitalom, da se kot solidaren razred postavi proti kapitalu in proti buržoazni ofenzivi; proletariati mora solidarno nastopiti proti gospodarskemu izkoriščanju premaganih držav in Rusije, boriti se proti brezposelnosti, zahtevati, da se revidira versajska mirovna pogodba in da se prizna sovjetska Rusija. — Posebno vroče so bile debate med reformistično 2. internacionalo in komunistično internacionalo. Vandervelde je zastopal zahtevo, da se versajska pogodba ne sme revidirati. Mac Donald je bil tudi nepopustljiv in je stavil 3. internacionali ultimatum, v katerem zahteva, da se komunisti odpovedo svoji razdiralni akciji v strokovnih organizacijah, da se stvari skupna komisija, ki najpreišče georgijsko

vprašanje, in da se oprostijo politični zločinci v Rusiji. V imenu komunistov pa je zahteval Radek, naj angleški reformisti pustijo v miru notranje ruske zadeve, ker da je program konference itak izločil z dnevnega reda medsebojne rekriminacije; pač pa naj se raje brigajo za angleško nekulturno postopanje na Irskem, v Egiptu, Indiji in drugod, in naj ne bodo slepo orodje v rokah angleškega imperializma, ki se zavzema za svobodo in pravico malih narodov, medtem ko sam ne pozna nobene; zato komunistična internacionala ne more sprejeti nobenih pogojev in zahteva, da se enotna fronta stori brezpogojno. — Posredovalno stališče sta zavzemala Bauer in Serrati, ki sta skušala doseči kompromis med drugo internacionalo in med komunisti, ker je bil sicer resno ogrožen vsak pozitivni uspeh konference; vendar so se vsi sporazumeli v toliko, da so 5. aprila izdali skupno deklaracijo, ki je prvi skupni uradni dokument vseh treh internacional. Deklaracija izjavja: Potreben je enoten nastop proletariata v konkretnih skupnih akcijah. Ustanovi se devetčlanski skupni odbor za nadaljnje konference. Internationale bodo posredovale pri amsterdamski in rdeči strokovni internacionali, da se dogovorita o enotni sindikalni fronti. Komunistična internacionala ponovno izjavlja, da bo proces proti socialnim revolucionarjem javen in se ga morejo udeležiti zastopniki vseh internacional. Georgijsko vprašanje se bo preiskalo. Ker mednarodna socialistična konferenca ni mogoča med genovsko konferenco, se bo sklicala kakor hitro mogoče pozneje. Dne 20. aprila ali 1. maja se izvede mednarodna demonstracija vseh socialističnih frakcij za osemurni delavnik, proti brezposelnosti in proti kapitalistični ofenzivi, za rusko revolucijo in stradajoče in za enotno proletarsko fronto. Deklaracije so podpisali: Vandervelde, Mac Donald, Wels (2. int.); Adler, Brache, Crispin (2½ int.); Radek, Zetkin, Frossard (3. int.). — Ta delni rezultat konference so omogočili pristaši 3. internacionala, ki so hoteli tvoriti enotno fronto proletariata za vsako ceno; zato so popustili tudi v nekaterih načelnih točkah (revizija versajske pogodbe, beli teror na Zapadu...) v nadi, da bo proletariati sam prisilil reformiste, da opuste svojo oportunistično politiko.

I. Bukovnik.

Načela P. P. I. glede šolstva.

Močna struja v italijanski socialistični stranki stremi z vsemi silami za tem, da se stvari socialna vlada iz popolarov in socialistov. Filippo Turati, vodja desničarjev, je priobčil, hoteč sunkoma potisniti to vprašanje v središče, odprto pismo popolarom. V njem razmotriva o glavnih zahtevi popolarov, o svobodi šole. »Velika zapreka«, pravi, »bi torej bila v šolskem problemu, ki ga popolari, kot trdijo, nikoli ne bodo odstavili z dnevnega reda in ki je po njihovih besedah temeljni kamen za duhovno obnovo de-

žele... Nobena stranka ne more bolj od socialistične želeži »svobodne šole«, v edinem smislu, v katerem je mogoče imenovati šolo resnično svobodno in to je: da je šola odprto polje za vsa življenjska naziranja. V tej šoli je prva in absolutna dolžnost, neomejeno spoštovati svobodo vesti, predvsem vesti otrok (res sacra puer), da si zamorejo svobodno in brez predhodkov izbrati oni nazor, ki bolj prija njih duhu, — kar pa, četudi je nujno priznati, da ima država bistveno dolžnost, vsem preskrbeti in od vseh zahtevati dovoljno izobrazbo, ne vsebuje ravno državnega monopola nad šolo, pač pa izključuje konfesionalno šolo in sploh vsako strankarsko šolo, najsibo tudi socialistična.« Turati nadaljuje, da je ozemlje, na katerem morajo radi vesti, ljudstva in zgodovine, sodelovati socialisti in popolari, čisto drugo. Italija nima šole! Pod vsemi vidiki nezadostna je elementarna šola, ponavljalni tečajji so slepo okno, strokovni pouk je malo več kot slepilo. Preden se borimo za to, da vtisnemo šoli znamenje tega ali onega filozofskega nazora, je potrebno, da imamo šolo, pravo šolo. In tu, pri tvorbi šole, vira ljudske izobrazbe, si moramo podati roke socialisti in popolari.»

Ljudska stranka pa se z besedno igro o šoli, »svobodnem polju vseh nazorov« ni dala zmešati. Trdno in jasno je odgovoril uradni list P. P. I. »Popolo nuovo«: »Poslanec Turati v nekoliko motnih besedah ponavlja misel, da za vero ni mesta v šoli in da naj se izbriše iz šole vsaka sled verskega pouka in krščanske vzgoje. Mi pa ne moremo odstopiti ne od prvega ne od drugega. Res je, ko branimo svobodo vesti katoliških staršev, ne vidimo vsiljivosti svojih idej svobodomislecem, judom ali mohamedancem. Ko postavljamo načelo svobodne šole, hočemo braniti za vse, tudi za kristjane, načelo, da se smejo starši svobodno odločiti, kako vzgojo naj dobivajo njih otroci: ali versko ali brezversko. Država v tej delikatni zadevi vesti ne more nadomeščati staršev. Država ne more storiti drugega, kot da enakomerno podpira vse šole, le da odgovarjajo zdravstvenim in moralnim določbam; ona more zavezati vse očete, da pošiljajo otroke v šolo; nima pa pravice, da bi zaprečila krščanskim staršem, da hočejo imeti krščansko šolo, judovskim staršem, da hočejo judovsko in — ker je danes duhovna enota razklana — svobodomiselnim staršem svobodomiselnih šol. Ne dovolimo, da bi kdo s hinavsko trditvijo, da gre »za razna mnenja«, kršil nedotakljivo pravico vseh onih, ki mislijo, da ne gre za razna mnenja, ampak za čisto določen življenjski duh, ki naj napolni otroka. Hoteti ločiti pri otrokih pouk od vzgoje je debela zvijačnost in umetničenje. Poslanec Turati bi moral razumeti, da tak načrt globoko rani vest krščanskih

staršev. — V šolski svobodi vidi P. P. I. nujno prvo za duhovno obnovo naroda. Na vseh shodih in predavanjih, v vsem tisku je stala svoboda šole v središču, v vseh volilnih bojih je dvigala ljudska stranka svobodno šolo na ščit in v dnevnem delu vztrajno po vsej državi brani zadnje ostanke svobodne šole in v vseh pogajanjih za sestavo vlade je šola prva, glavna in odločilna točka ljudske stranke. Uspeh tega nepretrganega napore je, da je po izključni zaslugi ljudske stranke šola bila izkopana iz malenkostnega kupa tehničnih razpravljani in je postala eden osrednjih političnih in državnih problemov. Dva zakonska predloga — predlog B. Croceja in Corbina — sta že pripravljala pot svobodni šoli; po zaslugi socialistov in demokratov nista prišla pred parlament. Poslancu Turatiju in socialistom je očitno problem šole le najboljša prilika, da otvori s popolari diskusijo o sodelovanju v vladi. Nasprotno pa je nam sodelovanje s socialisti le ugodna prilika, da predložimo v čim bolj odločilni obliki in končno veljavno problem svobodne šole.»

Tako so italijanski socialisti prišli na razpotje: konec slepomišljenja o veri »zasebni zadevi«! Povedati morajo, ali so jim več interesi delovnega ljudstva, ali pa masonski nazor o laiški šoli. Tudi pri nas bo prišel čas, ko bodo morali na dan z jasno besedo!

I. K.

Stavbne gilde v Nemčiji.

Že začetkom 1919 se je začelo po nagibu stavbnega nadzornika dr. M. Wagnerja v Berlinu gibanje za postopno socializacijo stavbne stroke. Wagner zameta za to stroko podružabljene potom države, dežele ali občine, ki bi nosilo nujno demokratičen značaj in se zato ne bi moglo meriti z zasebnimi podjetji. Tudi stavbno-delovne zadruge odklanja, prvič ker navadno zadržno podjetje ni socializacija v pravem smislu besede, potem, ker redoma ne razpolaga z zadostno glavnico, in slednjič, ker je načelstvo naravnost odvisno od osebja, kar včasih pelje do tega, da je le težko braniti korist celotnega podjetja proti posameznim zadržnikom.

Wagner je posegel po vzorcu iz predkapitalistične družbe in zagovarja ustanovitev stavbnih gild (Bauhütten). Javni organizmi (država, dežela, občina itd.) naj založijo kapital in produkcijska sredstva, ročni in umski delavci pa prinesejo v socializirano podjetje kot kapital delovne sile. Samoupravne socialne stavbne družbe se ustanovijo v obliki delniških družb in slonijo na dvojnem temelju: konkurenca med posameznimi podjetji in soudeležba vseh delavcev (umskih in ročnih) na dobičku v razmerju z izvršenim delom in plačo. Ravnatelje in tehnično vodstvo imenuje upravni svet, ki ga ne volijo (kot pri zadruzi) delavci, ampak akcionarji. Glavnica ni last posameznih članov, ampak je skupen ka-

pital, ki so ga zbrale izključno kolektivne osebe, t. j. država, občine, zadruga itd. — ali pa strokovne zveze stavbinskih delavcev in sorodnih strok. Pretežni del čistega dobička se uporablja za nabavo novih produkcijskih sredstev in sploh za povzdigo podjetja; od ostanka se obrestuje glavnica (največ po 5%), en del pripade zavarovalnemu zakladu osebja, preostanek se razdeli med osebje. Osebje sodeluje pri vodstvu podjetja na ta način: Zastopniki delavskih organizacij, ravnatelj in zastopniki tehničnega vodstva tvorijo zaupniški svet. Ta odločuje: 1. o sprejemu in odpustu vseh nastavljenec razen ravnateljev, 2. o plači, 3. o notranjih določbah podjetja, 4. daje končno pritrđitev o nabavah, pogodbah in posojilih, ki presegajo gotov znesek.

Ta načrt je našel v krogih stavbnih delavcev dovolj pristašev. Potem ko se je Zveza stavbinskih delavcev zavzela za te ideje, je bila septembra 1920 ustanovljena zveza socialnih stavbnih podjetij z začetno glavnico 5 milijonov mark. Večino delnic je podpisala zveza stavbinskih delavcev, ostane pa druge delavske zveze onih strok, ki so zainteresirane pri stavbarstvu, in pa zadruge. Stavbinski delavci so se začeli združevati v gilde (Bauhütten), tudi mnogo stavbnih zadrug se je izpremenilo v gilde. Kakor poroča »Soziale Bauwirtschaft«, glasilo nemških stavbnih gild, je bilo v državni zvezi in v pokrajinskih zvezah združenih 1. novembra 1921 nad 200 gild, v katerih je zaposlenih 21.000 delavcev. Promet je znašal v letu 1920/21 360 milijonov, skupna delniška glavnica pa 25 milijonov mark. Država, pokrajine in občine so udeležene dosedaj na glavnici s 6 milijoni mark; pri razpisih natečajev za javne zgradbe in sledeči tekmi med gildami in zasebnimi podjetji so jim gilde prihranile 6 milijonov mark. Kljub oviram, ki jih ima tako gibanje v početkih, more na podlagi rezultatov revija z vso pravico trditi, da so gilde dokazale, da obstoje še druge »gibalne sile gospodarstva« razen »osebnega interesa posameznika« in da danes pravica do samouprave ročnega in umskega delavstva ni več votla fraza.

Revija navaja razloge, zakaj bo gilda v bodočnosti premagala zasebno stavbno podjetje. Prednost gilde je prvič v tem, da razpolaga povprečno s 100 delavci, medtem ko večina zasebnih podjetij dela s 4—5 stalnimi delavci. Veliko število delavcev omogoča polno izrabo produkcijskih sredstev, prevzete velikih del, nabavo gradiva na veliko, smotreno uporabo visoko kvalificiranih delovnih sil. Bisto samoupravne gilde pa zahteva, da so stiki med vodstvom in delavci tesni, zato gilda ne sme šteti mnogo več kot 500 članov. Zveze gild nastopajo z isto silo kot trusti, a z razliko, da ohranijo v okviru zveze posamezne gilde avtonomijo obrata in polno odgovornost za obrat, tako da vlada med posameznimi gildami načelo svobodne tekme. V gildah se pravica

osebja do soodločbe uporablja v to, da se oživi in pomnoži proizvodnja, istočasno je pa vsem sposobnim odprta pot do vodilnih mest v vodstvu podjetja.

Zanimiv in velikopotezen poskus socializacije je pred nami. To je dokaz, da se ideja podružabljenja ne da rešiti z enostavnim geslom, marveč da je treba za mnoge stroke iskati izkustveno varne poti med avtoriteto in svobodo, med socialnimi interesi in med razmahom posameznikovih sil, med socialnimi načeli in gospodarskimi zakoni.

j. k.

Nekaj prebivalstvene statistike Francije.

Francija je upravno razdeljena v: 90 departementov (pokrajin), 385 arrondissementov (okrajev), 3019 kantonov in v 37.963 občin.

Moč prebivalstva v občinah:

Nobenega prebivalca nima 9 občin, od 1 do 50 prebivalcev ima 363 občin, od 50 do 100 jih ima 1745 občin, od 100 do 500 907 občin, od 500 do 1000 9062 občin, od 1000 do 2000 4339 občin, od 2000 do 5000 3268 občin, od 5000 do 10.000 394 občin, od 10.000 do 20.000 175 občin, več kot 20.000 pa 140 občin.

Prebivalstvo v l. 1911 in v l. 1921:

Leta 1911 je bilo domačinov 38.472.269, tujecev pa 1.132.696, skupaj 39.604.992 prebivalcev. — Leta 1921 pa se je naštel domačinov 36.275.633 (brez Alzacije), tujecev pa 1.417.357, skupaj 37.692.990 duš.

V teku desetih let se je torej število domačinov zmanjšalo za 2.196.663 duš, tujecev je več za 284.661 duš, skupni deficit znaša torej 1.912.002 duš.

Alzacija in Lorena štejeta v letu 1921: domačinov 1.576.647, tujecev 133.102, vsega skupaj torej 1.709.749.

Cela država šteje leta 1921: domačinov 37.852.280, tujecev 1.550.459, skupaj 39.402.739 duš.

Algerija ima 5.802.464 prebivalcev.

Mesta.

15 mest ima nad 100.000 prebivalstva, in sicer: Pariz 2.906.472 (+ 18.362), Marseille 586.341 (+ 35.722), Lyon 561.592 (+ 37.796), Bordeaux 267.409 (+ 5731), Lille 183.704 (— 16.855), Toulouse 175.434 (+ 25.858), St. Etienne 167.967 (+ 19.311), Strassbourg 166.767, Le Havre 163.374 (+ 27.215), Nice 155.839 (+ 12.899), Rouen 123.712 (— 12.75), Roubaix 113.265 (— 9450), Nancy 113.226 (— 6723), Toulon 106.331 (+ 1741). — (Reims šteje danes 76.645, leta 1911 je štel 115.178.)

Rojstva.

V prvi polovici 1921 se je naštel rojstev 421.180 (— 3548), smrtnih slučajev pa 348.329 (— 8399), porok 238.185 (— 95.157), razporok 15.567. Dobiček na rojstvih znaša 72.851.

V Nemčiji je bilo v prvih treh mesecih 1921 179.356 novorojenih otrok.

Ako pogledamo na število porok v dveh prejšnjih letih, vidimo, da so rojstva v 1921 naravnost katastrofalno nizka.

Poroke l. 1919 okoli 500.000, l. 1920. okoli 662.000, novih družin torej 1.126.000. Statistike od druge polovice l. 1921 nam manjka, sicer bi se lahko izračunalo, da je več kot tretjina teh mladih družin ostala brez otrok.

Leta 1921 je bilo v Franciji družin: brez otrok 1.830.000, to je 16%, z 1 otrokom 3.268.000, to je 28%, z 2 otrokoma 2.776.000, to je 24%, s 3 otroci 1.646.000, to je 32%, z več kot 3 otroci 2.176.000, skupaj 11.176.000 družin.

32% stori svojo dolžnost za vzdrževanje naroda (ima več kot dva otroka), 68% ne stori svoje dolžnosti.

Francoski narod narašča letno, in to s pomočjo tujece, komaj za 1%.

Na 1000 ljudi pride v Franciji 18-8 rojstev, v Angliji 24, v Nemčiji 27-4, na Nizozemskem 28-2, v Italiji 31-7, v Jugoslaviji 35, v Bulgariji 40-5, v Rumuniji 42-2.

»Socialna Misel« je v prvi svoji številki posnela splošno statistiko o verskem življenju v Franciji, katero je priobčil d'Avenel v »Revue des deux Mondes«. Natančno pojasnilo in kritičen komentar o tam priobčenih številkah bo dal pariški nadškofijski ordinariat, katerega smo to za to uslugo naprosili. Ako primerjamo brez ozira na mogoče rektifikacije d'Avenelovih števil statistiko prebivalstva z verskim življenjem, bomo našli, da rojstva v teh škofijah, ki izkazujejo najmanj verskega življenja, najbolj katastrofalno padajo.

Ako bo prebivalstvo nazadovalo še 40 let v isti meri, bodo domačini izginili in nadomeščeni po priseljenih elementih.

Javno mnenje in tudi vladni krogi zasledujejo to tragično prikazen z veliko skrbjo.

Padanje rojstev in vprašanje narodne brambe.

To vprašanje nezadostnega letnega prirastka je bilo vnovič na dnevnem redu pri parlamentarni debati o vladnem predlogu za 18 mesečno vojaško službo. Vlada računa, da potrebuje za varstvo dežele 685.000 mož stojičje vojske. En letni razred pa ne da več kot 425.000 novincev; zato pa vlada predlaga leto in pol vojaške službe, da se zahtevani kontingent doseže. Protigovorniki so naglašali, da je krivično pustiti treti otroke tistih družin, ki so storile svojo dolžnost vsled egoizma in lahkoživja tistih staršev, ki se otrok branjajo. Protipredlog se glasi, da naj služijo sinovi tri- ali štiri- glavih družin dve leti in še več, če je treba, sinovi od petglavih družin dalje pa razmeroma vedno manj. Najmanjša celica države in njen temelj je družina in država je dolžna, da svoja bremena porazdeli sorazmerno po teh družinah. To zahteva pravičnost.

L. K. (Paris).

Revije.

»L'Europa Orientale«, glasilo »Instituta za vzhodno Evropo« v Rimu (Via Nazionale 89), štef. 1, letnik II., stopa pred javnost v zelo povečani obliki. Program instituta je, da seznanj Italijansko javnost s političnimi, kulturnimi in gospodarskimi vprašanji bližnjega vzhoda, v prvi vrsti slovanskih narodov, ki naj v svrhu svojega procvita zajemajo podbudo v italijanski kulturi klasicizma in renesanse, na drugi strani pa se seveda more tudi Italija oploditi od slovanskega duha. Zanimivo je, da se v institutu nahaja pod skrbstvom prof. Šmurla slovanska knjižnica Akademije znanosti v Petrogradu. — Med članki je omeniti: Izčrpano študijo Amadea Giannini o albanskem vprašanju na mirovni konferenci na podlagi ogromnega materiala. — E. W. Kosmocoska opisuje v Pregledu poljsko ljudsko stranko, ki je dala povojni neodvisni Poljski ministrskega predsednika v osebi kmetskega voditelja Witosa, Poljska ljudska stranka je kmetska, z izvestno krščansko poanto, zahteva predvsem agrarno reformo in ima izrazit nacionalen značaj, zlasti po pritoku borcev za neodvisnost pod ruskim samodržtvom. — Referira se o knjigi češkega žurnalista Vladimira Sisa o »novem Balkanu«, v katerem avtor med drugim pravi, da je »aktualni položaj na Balkanu največja katastrofa za Slované«. Makedonija, Tracija in Dobruđa so pod tujo vlado. »Razvoj dogodkov v Bolgariji kaže jasno v smer federacije z Jugoslavijo.« — A. P. razpravlja o poskusih z družitve pravoslavne grške cerkve z anglikansko potom priznanja veljavnosti anglikanskega mašniškega posvečenja. »S tem bi Anglija dobila istočasno politično, gospodarsko in versko premoč med helenizmom.« — E. L. G. poroča o prizadevanju Ljenina, da komunistično stranko izčisti; treba je nekega notranjega preporeda v delavskih vrstah, da bodo kos novim ekonomskim nalogam Rusije, zlasti je treba notranje discipline. Značilno je pač za Ljenina, da verski element popolnoma ignorira. Po komunistični statistiki šteje stranka med 140 milijoni Rusov okoli 720.000 članov, njena zgodovina je stara 40 let. L. 1917. je štela stranka 40.000 članov, 45 odst. stranke je delavcev, 5 odst. intelektualcev, 17 odstotkov kmetov. Ostala tretjina so »dvomiljni elementi«, ki se morajo eliminirati. — Poučen je članek o zadružništvu na Bolgarskem. Zadružništvo vodi, finansira in nadzoruje »Bolgarska kmetijska banka«. Vseh zadrug je 1862 v 1471 krajih. Ker šteje Bolgarija 4634 mest in vasi, je razvidno, da ima le 32 odstotkov vseh krajev zadružne organizacije. Izmed teh je kreditnih asociacij in ljudskih bank 1077, produktivnih 212, konsumnih 512, sindikatov 61. V 1304 zadružnih organizacijah so člani kmetje. Do 1. julija 1921 je banka dovolila kredit 814

zadruham v znesku 83.326.400 levov, od katerih se je uporabilo 54.954.413 levov; ostalo se je ohranilo kot rezerva ali pa se zato ni uporabilo, ker manjka skušnje v spekulativnih podjetjih. Za inšpektorje so se ustrojili provizorični kurzi; v kratkem času si je banka na ta način vzgojila 71 inšpektorjev. — Nadalje imamo poročilo, kako podeljuje sovjetska ruska vlada večje koncesije. Znani rudniški rajon v Alapajevsku na Uralu je dobila v koncesijo »Amerikanska kompanija za medikam, produkte«. Družba sme fruktificirati omenjeni rajon 20 let. Vlada zahteva progresivno povečanje proizvodstva, in sicer od 80.000 pudov v prvem letu na 160.000 pudov v teku 5 let; potem se ta program vsakih 5 let na novo revidira. Kot jamstvo za izvršitev tega produkcijskega programa založi družba v državno banko 50.000 dolarjev v zlati valuti. Vsota se vrne, kadar koncesionari izdajo enako vsoto za adaptacije. Pravice eks-teritorialitete ne uživajo; za vse sporne zadeve so kompetentna sovjetska sodišča. 50 odstotkov nastavlencev in delavcev mora biti ruskega državljanstva. Vlada dobi 10 odstotkov vse produkcije v denarju, in sicer v ameriški valuti. — Q. Vetter piše iz Češko-slovaške, da so odpadniki od katolištva na Češkem postali večinoma brezkonfesionalci, nekaj jih je pristopilo k »češkemu bratom«, le 8 odstotkov k takozvani narodni cerkvi. — V kulturnem pregledu o Jugoslaviji omenja A. P. »Čas«, katerega imenuje »prekrasno revijo Leonove družbe v Ljubljani«, posebno dr. Debevočev razpravo o Danteju; o »Bogoslovnem vestniku« pa sodi, da »po stvarnosti svojih razprav resnično dela čast slovenskemu katoliškemu kleru«. Omenja razpravo dr. Slamiča o zavodu sv. Hieronima. — Palmieri nas seznanja z boljševiško in protiboljševiško literaturo v Ameriki; navaja se zelo veliko del, od katerih omejam samo ostro protiboljševiško in zelo tehtno publikacijo »papeža ameriškega socializma«, Samuela Gompersa (*Out of their own mouths*, N. Y. 1921), boljševizem pa propagira revija *The Soviet Russia*. Velika večina tozadevne ameriške literature pa je protiboljševiška z ozirom na terorističen sistem tega režima; avtorji so po precejšnjem delu socialisti.

2. zvezek, februar, 1922. — Palmieri piše na podlagi mnogih virov o razmerju med boljševizmom in krščanstvom v Rusiji. — Zanimivo je, kako znani knez Evgenij Trubeckoj sodi o boljševizmu »Boljševizem je religiozni fencmen, zakaj tudi brezboštvo je religija... negativna. Boljševiški ideal, to se pravi, težnja za neposredno udejstvijo raja na zemlji, je v diametralnem nasprotju z idealom krščanske vere, ki poudarja življenje onstran groba.« — Obširno se razlaža načeloma protiversko stališče boljševiških ideologov, zlasti Buharina. »Vera je torej strup, ki je zmrtoval socialno misel v preteklosti in sedanjosti in komunizem mora biti smrten sovražnik

praznoverja religije.« (Cerkev in šola v sovjetski republiki, Moskva, 1919.) Bog pohaja po njegovem mnenju iz bogatij! Vrhunec njegovih izvajanj v tej brošuri je znani rek: »Vera je moralni opij in država ne sme pomagati njegovim žrtvam.« Zato proč od vere in cerkve! — Palmieri navaja mnogo zgledov preganjanja cerkve in duhovščine od strani sovjetske vlade. Ubityh škofov se našteva okoli 20, duhovnikov do 800. Uspeh pa je po besedah emigranta škofa Beniamina pozitiven. »Boljševizem je bil za nas vzrok velikega napredka... Ruska revolucija je bila kazen za preteklost in milost božja za prihodnost.« — Palmieri pa tudi ne zakriva dela krivde, ki pade na rusko cerkev pod carizmom. — V pregledu, ki se ozira na vse slovanske države, nahajamo referat o nekem predavanju angleškega kapitana Grada v Londonu o Dalmaciji. Anglež se jako ostro izraža o srbskem centralizmu in zahteva avtonomijo Dalmacije. Sodba Angležev o naši državi je sploh jako neugodna. — Omenja se obširno Dantejev zbornik, ki v kratkem izide (Dr. Res) in »Slovenska čitanka za višje razrede srednjih šol« dr. Grafenauerja.

Rivista internazionale di scienze sociali e discipline ausiliarie. Roma, gennaio 1922. G. B. Nicola docent katoliškega vseučilišča v Milanu, razpravlja v tem zvezku o dejstvih, ki so nagnili Ameriko, da je sklicala washingtonsko konferenco. Mnogi mislijo, da leži glavni nagib v duhovnem ustroju ameriškega ljudstva, ki je v dnu duše puritansko; ono ljubi idejo vesoljnega miru in mirnega moralnega in gmotnega napredka vseh narodov. Toda tej misli nasprotuje dejstvo, da skoro polovica državljanov Združenih držav ne pripada nobeni veri, od ostalih 60 milijonov pa je ena tretjina katoličanov. Gotovo je duh puritanskih prednikov še važen činitelj, a odločilen ni. — Drug močan nagib za sklicanje konference izvira iz gospodarskih računov. Združene države hočejo sistematično urediti svet, da bi v njem z večjo varnostjo razpredle mreže svojega gospodarstva. Učinek bi bil dvojen: Povečan izvoz in večja možnost, da Evropa točno povrne dolgove. Prvi del te podmene vara; če bi se države manj oboroževale, bi Amerika manj izvažala. Drugi del pa je točen; šest milijonov delovnih sil, ki so danes v evropskih vojskah, bi bilo prostih, uvoz surovin v Evropo bi se zmanjšal in Amerika bi res smela upati na točno odplačevanje dolgov. — Najmočnejši nagib je pa iskati v težkem gospodarskem položaju Združenih držav. Brezposelnost, veliki davki, voja bremena, majhen izvoz — to so ameriške rane. Vsak državljan plača povprečno 12% vseh dohodkov državni vladi, od tega 11% za vojna bremena, pet tisočink za upravo, poldrugo tisočinko za javna dela, ravnatoliko za vzgojo, socialno skrbstvo in zdravstvo. Z drugimi besedami: Na glavo pride 43 dolarjev davka, od teh 9€

40 za vojno, dva za pravosodje, 61 centov za javna dela, 57 centov za vzgojo, socialno skrbstvo in zdravstvo. V l. 1921 je znašal proračun 4582 milijonov dolarjev, od tega za vojno 4238 milijonov in sicer za preteklo vojno 2890, za bodoče pa 1348 milijonov dolarjev. To pomeni, da je osrednja vlada izdala 92 % vseh dohodkov za vojno. — V prvih desetih mesecih 1920 je znašal izvoz 6831 milijonov, uvoz 4691 milijonov, v istem času leta 1921 pa izvoz 3898 milijonov, uvoz pa 2055 milijonov dolarjev. Hardingova doba je doba obubožanja cele države. To čutijo republikanci in boječ se, da izgube pri prihodnjih volitvah vajeti iz rok, mrzlično delajo, da se reši kriza. Washingtonska konferenca je korak v tej smeri. Reči moremo, da je posrečen korak, četudi se radi odpora Francije ni v celoti izvedel Hardingov načrt. — Beležimo članek R. Cerciella o preventivnem nadzorstvu v javni upravi; je za Italijo, kjer ravno razpravljajo o reformi državne uprave, aktuelen. — Revija zaključuje z bogatim pregledom socialnih revij.

Rivista internazionale di scienze sociali e discipline ausiliarie. Roma febbraio 1922. O 16. mednarodnem protialkoholnem kongresu v Losani poroča A. Angelini. Vršil se je 22.—27. avgusta 1921; zastopanih je bilo 32 vlad, med njimi Vatikan. Profesor Schaffenberg iz Kristijanije je poročal o delu za ustanovitev mednarodnega znanstvenega zavoda za proučevanje alkoholizma. Začetek je storjen s tem, da začne v Losani izhajati »Revue mensuelle« v štirih jezikih. Revija naj zbere delavce in sredstva, da se ustanovi znanstven zavod, ki bo proučeval »resnico in le resnico o alkoholizmu«. — Dr. Saleeby (London) je govoril o alkoholu, zastupljevalcu plemena. Na podlagi poskusov na živalih in obdukcij dokazuje, da ima alkoholizem staršev škodljiv vpliv na zarod. Raziskovanje znanstvenega zavoda Lorda d'Alberuona in Rockefellerjevega zavoda to soglasno potrjujejo. Zvezni urad za obrambo proti spolnim boleznim v Ameriki je izdal statistiko, ki dokazuje, da je število spolno obolelih močno padlo, odkar so Združene države izdale alkoholno prepoved. — Dr. W. Vernon (Oxford) je poročal o učinkih alkohola na umstveno delovanje, Boulanger (Bruselj) o zvezi med zločini mladoletnih in alkoholizmom, Bertholet (Losana) pa o terapevtski vrednosti alkoholnih pijač. — Kongresa se je s številnim zastopstvom udeležila tudi Mednarodna katoliška zveza proti alkoholizmu, ki ji načeluje holandski minister Bereusbroeck. Na posebni seji je njen odbor sklenil, naprositi sveto stolico, da odredi, naj se v katoliških šolah o priložnosti daje protialkoholni pouk. Papež je z veseljem pozdravil to pobudo in je naročil kongregaciji seminarjev in vseučilišč, naj izda naročilo, da se pri pouku katoliške morale s posebno skrbjo pojasnjujejo škodljivi učinki alkoholizma. O vplivu cerkve na mednarodno pravo piše G. Müller (Freiburg). Z jasnimi dokazi ugotavlja,

da je cerkev mednarodnopravna oseba in da segajo korenine mednarodnega prava globoko v naravno pravo in v skupno naravno zavest človeštva, kar je potrdil Wilson z besedami: Naši naporji streme za tem, da postavimo na prestol svetovno vest mesto nasilja. V tretjem poglavju navaja avtor vrsto večinskih duhov krščanstva od Lactancija pa do Tomaža Akvinskega, ki so pložili temelje mednarodnemu pravu.

Rivista romana. 15. dicembre 1921. — Voditelj italijanske ljudske stranke Don Luigi Sturzo je napisal uvodnik: »Stranke sedanosti in bodočnosti.« Po treh letih obstoja P. P. I. se mnogi še vprašujejo: Ali je ta stranka prehodni plod vojne, ali je zajedavec katoliške cerkve, ali pa je avtonomen organizem v vrsti drugih političnih tvorb? Majske volitve in beneški kongres sta dokazala, da imamo pred seboj resnično stranko, ki se razvija v zvezi z izkustvi življenja. Stranka ni umetni izmislek, ampak ima korenine globoko v gospodarskem življenju, ne more pa biti živa rast, če nima moralne podlage, ki razsvetljuje um in dviga volje nad zgolj gospodarska dejstva. — Temeljni problem, ki ga morajo rešiti politične stranke, je: kakšen naj bo tip države, ki odgovarja novim oblikam socialnega življenja? Isto vprašanje je stalo pred ljudstvi pred sto leti po francoski revoluciji, po padcu Napoleonovem in po dunajskem miru. Evropa je takrat zgradila liberalno državo. Stoletje liberalne države nas tlači. Nasproti čistemu, zdaj že nazadnjaškemu liberalizmu vstane marksistični liberalizem najprej kot antisocialen protest, potem kot gospodarski sestav, slednjic kot politično gibanje. Medtem ko je čisti liberalizem zgradil edinstveno Italijo in se boril proti cerkvi, socializem za zbiral sile za novo državo, je med obema vstala demokratična in radikalna stranka. Približala se je novi proletarski sili in je padla v naročje državnega socializma, preosnovaje državo v ogromen nestvor brez logike, brez organičnosti, državo, ki je obvladana po uradništvu. Ta stranka demokracije tvori danes relativno večino, ima moč v rokah in zaslonbo v visoki financii in tisku. Nima pa prave organizacije množic. Izraža gospodarski in socialni sestav sedanosti in je prisiljena braniti obstoječe stanje, t. j. ona je konservativna. Prisiljena bo prepuščati strankam, ki imajo za seboj politično in strokovno organizirane množice, kos za kosom gospodarstva in slednjic jim bo morala prepustiti tudi problem, kakšen naj bo bodoči ustroj države, — seveda, če prej leto 1921 ne najde svojega leta 48. Demokratska stranka ni stranka bodočnosti, ker si ne postavlja problema kakšen naj bo bodoči ustroj države. — Kaj pa ljudska stranka? Malo jih je, ki so doumeli, da je temeljni smisel njenega obstoja v tem, da hoče preosnovati centralistično in panteistično državo, reorganizirati stanove

in ustvariti pokrajine, ne kot zunanje elemente državnega življenja, marveč kot organe za preosnove državnega in socialnega ustroja. To je nova revolucija; socialisti jo izražajo v teoriji kot politično in gospodarsko diktaturo enega razreda, v praksi pa kot skupno državno gospodarstvo; popolari pa prevajamo to v izraze: svobodno gospodarstvo s stanovskim ustrojem v politični državi in v decentralizirani upravi po krajevnih telesih. Temu zamislu ni mogoče postaviti ob stran drugega. Iz te osrednje točke organičnosti in svobode izhaja naš boj za svobodo šole, za proporcionalno volilno pravico v državne, deželno-upravne in stanovske zastope, boj za avtonomijo pokrajin, za pravno priznanje stanov, za zemljiško reformo in za mnogo drugih zahtev, v katerih smo zavzeli jasno načelno in bojno stališče. Vsebinska našega programa torej ni verske, ampak politične narave. Hočemo veliko preosnovo liberalne države v novo organično telo ob sodelovanju sindikalizovanega dela. Se vedno mnogi ne čutijo, da je delo poklicano k novim nalogam, tako kot je bila pred sto leti trgovska in industrijska buržoazija poklicana na krmilo države. Hočemo, da bodi delo organizirano in osvobojeno. — Program ni še povsem izjasnjen, kot je razvidno, a mlada stranka si utira nove poti. — Poslanec Filippo Meda piše »o dveh kongresih«, o milanskem kongresu socialistične stranke in o beneškem ljudske stranke. Trajne važnosti je članek dekana italijanskih finančnikov, sen. Luigi Luzzattija: »Mednarodna konferenca za valutni mir.«

J. K.

Revue des deux mondes prinaša razpravo Loiseau-a o zblizanju katoliške in pravoslavne cerkve. Zelo poudarja zasluge papeža Benedikta XV. na tem polju in kaže tudi dobro poznanje naših razmer, s katerimi se precej obširno peča. — A. Lichtenberg razpravlja o težkem socialnem položaju francoskega meščanstva in navaja, kako zelo je padlo število dijaštva napram letu 1914 (7346 proti 12.946). Stalni politični poročevalec Raymond Poincaré se bavi z vprašanji, ki povzročajo Franciji skrbi: finančno vprašanje, ki je v tesni zvezi z nemško vojno odškodnino; pogodba z angorško-turško vlado, ki je znatno poslabšala francosko-angleške odnose in končno washingtonska konferenca.

»La Revue de France« (1. marca) prinaša Hersentovo razpravo: »Francija in gospodarska obnova Rusije«. — Vergniol v malem članku obravnava garancijski zakon iz leta 1870., ki (od italijanske strani) jamči papežu neodvisnost. Omenja zlasti stališče Leona XIII., ki ga je — kakor tudi Pij IX., Pij X. in Benedikt XV. — odločno odklanjal. V korist katoliške cerkve bi bila čim hitrejša rešitev tega vprašanja in nasprotje je že precej omiljeno, vendar noče sedanja nacionalistična Italija še ničesar slišati o tem, da

se ta zakon stavi pod mednarodno garancijo.

K. V.

Francè Goršič: Socialna zaščita dece in mladine. Založila Tiskovna Zadruga. V Ljubljani 1921. — Delo ni ravno obsežno, a povsem izčrpno, ker vsebuje obilje skrbno obdelanega gradiva in vse v poštev prihajajoče teoretske vidike ter praktične smernice. Kot načelnik pokrajinske zaščite dece in mladine objavlja avtor točne podatke o zaščiti potrebnih slovenski deci in o organizaciji, ki jo je sam izvedel po Sloveniji. Socialno najvažnejše je poglavje o nezakonskih otrocih, zlasti obrazlaganje tega boleznega pojava. Vse skozi treba pritrjevati pisatelju, ki na raznih mestih poudarja načelo, da se otrok ne sme ločiti od matere že radi prehrane in nege, in da spada do odrasle dobe v družino, ker vse drugo, kar more otroku nuditi družba v zavodih, je le boren namestek za naravno vzgajališče in zavetišče otrok, ki je in ostane družina. S tega povsem pravilnega, ker življenjeslovnega, vidika motri pisatelj oskrbo nesrečne dece in mladine, ki jim je kruta usoda ugrabila družinsko odgojo in vzgojo. Kot bivši sodnik na raznih krajih naše domovine kaže pisatelj na podlagi svojih izkušenj nedostatke dosedanje zakonodaje glede mladinskega sodstva in varuštva ter predlaga izpremembe, potrebne radi bistveno izpremenjenih družabnih razmer. Poroča o zaščiti dece in mladine po drugih državah, zlasti v Nemčiji in posebno v Norveški, ki je v tem kakor marsikaterem drugem družabnem pogledu vzorna država. Socialni delavci najdejo v tem delu ne samo vpogled v globine družabnega gorja, marveč tudi pobudo za najvažnejše socialno in karitativno udejstvovanje.

Dr. A. B.

Boj nalezljivim boleznim. Dr. Josip Tičar. (Zbirka političnih, gospodarskih in socialnih spisov.) 1922. — To je popis nalezljivih bolezni, kakor se javljajo v naših krajih, s 17 slikami in 4 tablami v barvnem tisku. Knjiga ima praktično svrhu, kako obraniti posameznike pred okuženjem, kako negovati bolnika in kako se ravnati, da se kužna bolezen ne razširi. (Uvod.) —

Materinska pomoč zdravemu in bolnemu dojenčku. Spisal dr. Matija Ambrožič. Z 21 slikami. (Knjižnica zdravstvenega odseka za Slovenijo.) Ljubljana 1921. — 100 strani. O namenu knjige pravi avtor uvodoma: »V tej knjigi poizkušam povedati našim ženam in dekletom, sedanjim in bodočim materam, kako se na najboljši način neguje in odgaja dete v prvem letu, da bo zrastle iz njega zdrav in veder človek.« — Pisatelj se vedno ozira na naše domače razmere in potrebe.

Socialni Preporodjaj. Službeni organ ministarstva socialne politike. Belgrad, februar 1922. — Ing. Štebi: Delavske zbornice — Radovanovič: Zaštita radnika i naš zakon o radnjama — Sima Petrović: Procenjivanje nesposobnosti za rad — Ing. Štebi: O socializaciji — Dušan M. Jeremić: Dopunska nad-

nica na porodico i kompenzacione blagajne — Erjavec: Posredovanje dela v Sloveniji leta 1921.

Jugoslavenska Njiva, VI, št. 2. Zagreb 1922. — Rektor belgrajske univerze dr. Bogdan Gavrilović razmotri »O živim silama narodnog jedinstva.« V glavnem skuša B. G. raztolmačiti razlike med Srbi in Hrvati, katere izvaja iz historičnih vzrokov, predvsem iz tega, da so Hrvati bili pod vplivom anacionalne katoliške cerkve, dočim se je pri Srbih nepretrgoma razvijala nacionalna in demokratična zavest. Danes se je prebilo na površino naše latentno »etno-biološko jedinstvo«, ki vede do izrazitega jugoslovanskega mentaliteta. — Ne vemo, ali ta nacionalistična ideologija fiktivno vseskozi drži. — Zelo pa nas zadovoljuje članek dr. Bosanca, ki kritikuje načrt zakona o srednjih šolah. Avtor se obrača v prvi vrsti zoper to, da se glasom tega načrta ukinja srednja šolska oblast med ravnateljstvom srednje šole in ministrstvom za prosveto, potem pa zoper to, da se šolska izobrazba prva štiri leta izenačuje na škodo humanističnemu tipu. Na zgledu šolske reforme v Franciji dokazuje, da ne gre izpodkopavati temelja klasični izobrazbi ki je velikanske vrednosti za umsko in moralno izobrazbo. (Značilno je, da so se proti ukinjenju humanističnega tipa srednje šole izrazili tudi naši delavski listi »Naprejek« in »Delavske Novice«.) — Inž. Turina: Rudarstvo Bosne in Hercegovine. — Zanimiv je nedokončani referat dr. Zdenke Markovičeve o knjigi Zaleskega o rusko-poljskem nasprotstvu, kjer se opisuje ogromna razlika med poljskim in ruskim mentalitetom. Pripomniti bi bilo da se ta razlika nanaša pravzaprav ne samo na Poljsko in Rusijo, nego na ves zapad napram ruskemu vzhodu. Akad.

Njiva, II. šte. 1—2, Ljubljana 1922. — Prinaša članek dr. Gavrilovića »o živih silah narodnega edinstva«, ki je izšel istočasno v »Jugoslavenski Njivi«, nadalje »Hrvatska državna tradicija i Jugoslavija« od Varaždinca, kateri trdi, da leta 1918. ni bilo več niti hrvatske države niti hrvatskega državnega prava, in razpravo »O Einsteinovi teoriji« od profesorja F. Veberja. V »Pregledu« sta referata o notrajni in zunanji politiki. — V oddelku za književnost se ocenjuje dr. Lončarjevo »Politično življenje Slovencev od 1797—1919«. Kritiki prihaja do zaključka, da je ta spis vsaj za dobo od l. 1907/1908 le golo naštevanje, ni pa sintetična slika dobe. — Na tej sodbi se zdi, da je nekaj malega resnice, pomisliti pa je treba, da je za najnovejšo dobo naše zgodovine danes še jako težko, če ne nemogoče, podajati sintetične slike, in je že veliko in važno delo, ako se zberejo po vseh mogočih listih raztreseni kamenčki za to zgradbo. Politicus.

Verstvo.

Marksizem in vera. To vprašanje se zadnji čas v slovenski socialistični publicistiki živahno razpravlja. Omenjamo sledeče razprave: Ivan Favaj: Socializem in etika (Naši Zapiski, št. 3 in 4, 1922; nedokončano) — Rudarski: Gosarjev in Terseglovov socializem (Delavske Novice, 30. marca 1922; nedokončano) — V: Verski problem in komunizem (»Delo«, Trst, 19. jan. 1922; posebno pomemben je stavek: »Materializem je postal filozofija meščanstva, proti kateri se mora proletariat boriti«). — A. Špacapan: Odmevi naukov Marxa in Krista (»Delo«, 12. jan. 1922. Pisec se označuje za resničnega katoličana, ki veruje v vse dogme katoliške cerkve, je pa obenem pristaša komunizma, Podčrtujemo stavek: »Ako bi bil materializem res podlaga ali svojstvo komunizma, zakaj pa niso vsi oni, ki so materialističnega svetovnega naziranja, v komunistični stranki? Pa kaj to, da niso v komunistični stranki vsi materialisti, oni tvorijo celo večino in jedro vse buržuazije, so jedro izkoriščevalca kapitalizma. Ako pa je na katerem izmed njih kaj verskega, je to sama navlaka, pesek v oči, ker v resnici nimajo nikake žive vere, naj se že prištevajo katoličanom ali mohamedanom, judom ali pogonom.«) — Ruski: Vera in sodobni komunizem (»Delo«, 2. februarja 1922; ne prinaša nobenih novih vpogledov in se giblje v toku starih materialistično-marksističnih gesel) — I. B.: Komunizem in vera (»Delo«, 9. marca 1922. — Pisatelj sodi, da nasprotstvo med krščanstvom in komunizmom ni bistvenega, ampak akcidentalnega značaja. Če se cerkev ne veže z reakcionarnim družabnim redom in če se na drugi strani komunizem ne veže z materialistično dogmatiko, to nasprotje odpade.) — Na vse te misli se povrnemo. T.

P. Vittorino Facchinetti: S. Francesco d'Asissi nella storia, nella leggenda, nell'arte. (Sv. Frančišek Asiški v zgodovini, legendi in umetnosti.) S. Lega Eucaristica — Milano 1921. XLVII—542, 4°. Poglavja: Sv. Frančišek-kavalir, ubožec, puščavnik, apostol, ustanovitelj, oče, mirotvorec, misijonar, zakonodavec, serafični mistik, mučenik, pesnik, čudodelec, zmagovalc. — Več sto ilustracij, med njimi redke frančiškanske reprodukcije. J. Kralj.

Ženski vestnik.

Ženska v občinski upravi. V berlinski »Frau« poroča Jenny Apolant o dosedanjih uspehih ženskega sodelovanja v občinskih zastopih in predsedstvih v Nemčiji, in sicer temeljem ankete, katere se je udeležilo približno 150 občinskih odbornic in svetnic. Prve volitve po novem občinskem volivnem redu, ki daje tudi ženskam aktivno in pasivno volilno pravico, so se vršile pred 2½ letom, a izvoljenih je bilo 1000—2000 žensk. Poročevalka v naprej ugotavlja, da

zaenkrat ne more biti govora o kakem posebnem ženskem vplivu v komunalni politiki, o kakih novih smereh te politike pod ženskim vplivom, ampak se skušajo ženske zaenkrat zgolj uvrstiti, prilagoditi danim razmeram. Predvsem so se ženske hočeš-nočeš pridružile obstoječim političnim frakcijam in se uklonile strankarski disciplini. To zahteva od večine žensk največjega samopremagovanja. Plehko strankarsko politiziranje in natezanje vseh vprašanj, tudi socialnih in kulturnih, na politično strankarsko kopito je večini žensk notranje tuje in odvratno. Splošno se ženske v vseh frakcijah slabo počutijo in zavedajo, da so njihove težnje in cilji drugačni nego moški. Moške zanimajo le bolj gospodarska vprašanja, davki i. dr., ženskam pa so bližja socialna in kulturna vprašanja. Na srečo moški to dejstvo upoštevajo in volijo ženske največ v te odseke. Razume se, da se ženskam pozna, da so še novinke v občinskem zastopu, to pa tembolj, ker se moški niso nikjer potrudili, da bi svoje nove ženske tovariše seznanili s težavnimi problemi občinske politike. Istotako posamezne politične stranke niso poskrbele za primerno pripravo svojih občinskih zastopnic na naloge v občinski upravi. Ako se pa ženske doslej niso toliko uveljavile v plenarnih sejah in odsekih, kjer igra strankarska politika in govornišvo glavno vlogo, se pa njihovo delo prav odlično pozna v mestnih upravnih deputacijah, komisijah in socialnih uradih. Javna blaginja, mladinsko skrbstvo, posredovanje dela, uprava šol, zdravstvo, policijsko skrbstvo in zlasti uprava mestnih dobrodelnih zavodov — to so poprišča, na katerih se čuti ženska takoj domačo in orientirano. Tu se na najblago-nejši način uveljavlja naravni ženski gospodinjski in materinski čut. Istotako brezpo-jojno za splošno korist namenjen je ženski vpliv v odsekih, kjer se odločuje o podelitvi gostilniških koncesij, koncesij za kino, prodajo gotovih zdravil itd. — Zelo različno je doživetje javnega delovanja posameznih občinskih zastopnic. Nekatere so našle v tem delu veliko notranje zadoščenje, temelječe na bogatih skušnjah in dejanskih uspe-kih, druge se čutijo razočarane, nezadovoljne. Le ena pa je v vprašalni poli navedla, da zato ne čuti zadovoljstva v javnem delu, ker ji vest pravi, da odteza preveč časa svoji družini in da tisto dobro, ki ga doseže s svojim javnim delom, ni enakovredno z do-brinami, ki jih družina zaradi njene odsotnosti izgublja. Splošno se pritožujejo občinske odbornice nad brezbižnostjo, na katero naletavajo v svojem prizadevanju v vrstah lastnega spola. Celo žensko gibanje jim ne a-udi neposredno nobene pomoči in bodrila, predvsem pač zato, ker stoje vmes politične stranke, v katerih so brez izjeme vse občinske zastopnice organizirane in ki preprečuje-jo neposreden stik med njimi in splošnim ženskim gibanjem. Kljub vsej neznatnosti do-

sedanjih uspehov ženskega sodelovanja v občinski upravi prihaja poročevalka do zaključka, da mora iti ženstvo po sedanji poti dalje in se ne sme odtegniti dolžnosti, da javno sodeluje pri obnovnem delu. Daleko-vidni možje so že davno spoznali potrebo, ga njihovo delo v politiki izpopolni ženska s svojo materinsko duševnostjo. V praktičnem pogledu je v bodoče od vedno močnej-šega sodelovanja ženstva v občinski upravi pričakovati svežega boja proti prevladovanju zelene mize, t. j. proti izrabljanju sej v stran-karsko-politične svrhe, proti nepotrebnemu formalizmu in prevelikemu pisarjenju, proti birokratizmu; na drugi strani pa vedno moč-nejše podušeavljenje upravnega stroja in ustvarjanje boljših organizacijskih oblik za sprejem novih vsebin. —a.

Socialno vprašanje in gibanje.

Problem socialnega skrbstva v Nemčiji. V Nemčiji skušajo zbrati in enotno organizirati vse moči in vsa sredstva socialnega skrbstva. V to svrhu so ustanovili državno zvezo vseh socialnemu skrbstvu ali dobrodelnosti namenjenih prostovoljnih organizacij. V zvezi so tako katoliška kakor protestantovska in so-cialnodemokratska društva. Delokrog prizadevanj na socialnem polju so označili z novim širšim pojmom: blaginjsko skrbstvo (Wohlfahrtspflege). Socialnodemokratični žu-pan v Brandenburgju, dr. Caspari, je na zborovanju glavnega odseka za delavsko blaginjo lanske jeseni v Görlitzu opredelil pojem blaginjskega skrbstva sledeče: »Blaginjsko skrbstvo je vsota vseh prizadevanj, ki stremijo za tem, da služijo prospuhu splošnosti s pre-prečevanjem in zdravljenjem vsakovrstnega socialnega zla in s preskrbo potrebnih — vse to temeljem pravno zavarovanih pravic. Mladinsko skrbstvo, stanovanjsko skrbstvo, pobijanje tuberkuloze in spolnih bolezni prihajajo v dobro tudi boljše situiranemu prebivalstvu, zato je zmotno mnenje, da se tiče blaginjsko skrbstvo samo nepremožnih slojev. Prisilne odredbe v varstveno družbe pred njimi so neizogibne. Blaginjskega skrbstva se ne sme zamenjati z dobrodelnostjo in zgolj zasebnim in zgolj lečilnim delom. Socialni politiki kot členu blaginjskega skrbstva manjkajo znamenja skrbstva in osebnega razmerja med pomočnikom in pomoči potrebnim. S tega vidika je nemški vojaškopreskrbni zakon skrbstveno boljši nego zakon o podpiranju po-rodnic, ker določa ta samo denarne dajatve. Zakonodajca mora poskrbeti, da bodo današnji nositelji socialnega zavarovanja delali v tesni zvezi z nositelji blagajniškega skrbstva. Socialna politika se obrača na neka-tere, blaginjsko skrbstvo na vse sloje in skuša izpolniti vrzeli, ki jih pušča prva.« —a.

Nova založba
Kongresni trg 19.

Pisarniške, šolske
potrebščine. Knjige.

**GOSPODARSKA
ZVEZA**

manufaktorni oddelek
Ljubljana, Dunajska cesta 29
(na dvorišču).

**15 %
popusta.**

Velika zaloga češkega in
angleškega suknja za moške
in ženske obleke. Najlepša
izbira vsakovrstnih vol-
nenih, svilenih in druge
vrste rut. Zaloga usnja in
čevljev na drobno in na
debelo.

Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani

priporoča:

- Narodnogospodarski eseji. Spisal dr. A. Gosar. Din 2'—.
- Rabojemno pravo. Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc Mohorič. Din 2'—.
- Občinsko posredništvo. Navodnik in zakon. Spisal dr. Franc Mohorič. Din 4'—, vezan Din 5'—.
- Slovnski sadjar. Ilustrovan list za pospeševanje sadjarstva. Uredil M. Humek. Letnik 1918 Din 12'—, letnik 1919 Din 10'—, Okoli 30 številk raznih posameznih letnikov 1914 do 1917 Din 15'—.
- Osnovni nauki iz astronomije (Kozmografija). Spisal Jožef Reisner, gimnazijski profesor v Ljubljani. Din 6'—.
- Knjiga uradnih vlog. Obrazci političnih, vojaških, finančnih (davčnih) sodnih in drugih uradnih vlog za vsakdanje potrebe. Zbral Janko Dolžan. Din 5'—.
- O zemljiški knjigi, konverzijah, testamentih, tozadevnih pristožbinah in o pristožbinah pri vpisu v trgovski in združni register. Z dodatkom iz leta 1922. Cena Din 12'—.

**Prodajalna
Katol. tiskovnega društva**
(H. Ničman v Ljubljani)

priporoča svojo bogato zalogo

šolskih in pisarniških potrebščin

in sicer raznovrsten papir, zvezke, noteze, razne zapisnike, kopirne knjige, šolske in pisarniške mape, radirke, pisala, črnilo, gumi, linlnike, ravnila, trikotnike, šestila, barve, čopiče, raznovrstne razglednice in devocionalije.

Bogato izbero manufakture po zmernih cenah
dobe člani

**I. delavskega
konsumnega društva
v Ljubljani.**

v vseh svojih prodajalnah, posebno pa v glavni prodajalni Kongresni trg 2.

Istotam se nahaja velika

zadružna gostilna

kjer dobre člani okrepcila po najnižjih cenah. Toči se pristna domača pijača.

„INDUS“

d. d.

za industrijo usnja
in usnjatih izdelkov

LJUBLJANA